

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

**KENT YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARA
YÖNELİK KULLANICI MEMNUNİYET ÖLÇÜMÜ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Didem ÖZAY

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

Ankara
Haziran – 2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

**KENT YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARA
YÖNELİK KULLANICI MEMNUNİYET ÖLÇÜMÜ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Didem ÖZAY

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

Ankara
Haziran – 2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

**KENT YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARA
YÖNELİK KULLANICI MEMNUNİYET ÖLÇÜMÜ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Didem ÖZAY

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Tayfun ÇINAR

Prof. Dr. Aslı AKAY

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL

İmzası

Tez Sınavı Tarihi: 10.06.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL danışmanlığında hazırladığım “Kent Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Yardımlara Yönelik Kullanıcı Memnuniyet Ölçümü: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği” başlıklı bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (17/06/2022)

Tezi Hazırlayan
Didem ÖZAY

TEŞEKKÜR

Lisans hayatım süresince olduğu gibi tez dönemimde de ihtiyaç duyduğum her anda değerli birikimine ve rehberliğine başvurabildiğim, karanlıkta kaldığımı düşündüğüm anlarda ışıyla yolumu aydınlatan tez danışmanım kıymetli hocam Doç. Dr. Can Giray ÖZGÜL'e, tez çalışmama ve akademik gelişimimde bulundukları eşsiz katkılardan dolayı değerli jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Tayfun ÇINAR ve Prof. Dr. Aslı AKAY'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

Nitel verilerin toplanması sürecinde görüşmeleri yapabilmemi sağlayan bağlantılarıma ve kartopunun birbirinden eşsiz katılımcılarına,

Tez sürecinde desteklerini her daim hissettiğim çalışma arkadaşlarım Dilek ÇAKIR ÖZBEY, Didem İŞÇİ KURU ve Batuhan PARMAKSIZ'a,

İlkokul günlerimden beri yanımda olan sevgili kız kardeşlerim Yağmur ve Defne Naz'a, destekleriyle varlıklarını hissettiren dostum Ayşe, lise yıllarında arkadaşım şimdilerde meslektaşım olan Ceren'e, abim Fatih ve yengem Hanife ile yoğun çalışma günlerimin neşesi minik Uras'a,

En çok da bana inandıkları ve beni bugünlere getirdikleri için annem Aygün ve babam Ersan'a şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
EKLER	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK VE SOSYAL POLİTİKAYA İLİŞKİN	
KAVRAMLAR.....	4
1.1. Yoksulluk Kavramı	4
1.1.1. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri	14
1.1.2. Yoksulluk Türleri.....	18
1.2. Sosyal Politika Kavramı.....	21
İKİNCİ BÖLÜM: YEREL YÖNETİMLER VE SOSYAL YARDIM.....	28
2.1. iye’de Yoksulluk	28
2.2. iye’de Sosyal Yardımın Tarihçesi	32
2.3. al Yardım Türleri.....	33
2.3.1. Ayni Yardım.....	34
2.3.2. Nakdi Yardım	35
2.4. ra Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Kartı Örneği	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YEREL YÖNETİMLERİN SOSYAL YARDIMLARINDAN	
MEMNUNİYET ANALİZİ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	40

3.1. Ankara Hakkında Genel Bilgiler	40
3.2. Araştırmanın Metodolojisi	42
3.2.1. Araştırmanın Yöntemi	42
3.2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	45
3.2.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	45
3.2.4. Veri Toplama Süreci	46
2.2.5. Verilerin Analizi	47
3.3. Bulgular.....	49
3.3.1. Demografik Veriler.....	49
3.3.2. Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler	52
2.3.2.1. Olumlu Görüşler	52
2.3.2.2. Olumsuz Eleştiriler	53
3.3.3. Başkent Kart'a Yönelik Görüşler	55
2.3.3.1. Olumlu Görüşler	56
3.3.4 Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler	62
2.3.4.1. Olumlu Görüşler	63
2.3.4.2. Olumsuz Eleştiriler	66
3.4. Kısıtlılıklar	69
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	74
ÖZET	85
ABSTRACT	86

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAĞ-KUR	Esnaflık Ve Sanatkarlar Ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1:Dünyada Kentsel Nüfus, Kırsal Nüfus Ve Toplam Nüfus (Milyar Cinsinden) 8

Tablo 1.2: Dünyada Kentsel Ve Kırsal Nüfus Artış Hızları 8

Tablo 1.3: Dünyada Kentsel Nüfus Oranı **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 1.4: Türkiye’de Nüfusun İl Ve İlçe Merkezlerinde Oturma Oranı **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.1: Kullanılan Araştırma Yönteminin Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri İçerisindeki Yeri **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.2: Görüşme Yapılan Katılımcı Kimliklerine Yönelik Kodlamalar **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.3: Nitel Araştırmalarda Analiz Yöntemleri **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.4: Görüşmelerin İlçelere Göre Dağılımı **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.5: Hanehalkı Sayıları **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.6: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.7: Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.8: Başkent Kart’a Yönelik Görüşler **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

Tablo 3.9: Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler **HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.**

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzin Belgesi

EK 2: Aydınlatılmış Onam Formu

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Soruları

EK 4: Katılımcı Listesi

GİRİŞ

Yoksulluk, günümüzde ekonomik ve idari sistemleri farklı pek çok devletin yüzleştiği ortak sorun alanlarından biridir.

Türkiye’de yoksulluk ve sosyal yardım konusundaki verilerin elde edebileceği ilk kaynak olan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in yayınladığı 2020 verilerine göre, gelir dağılımı eşitliğini ölçen gini katsayısında 2019 yılına kıyasla artış yaşanmıştır. Gelirden en fazla payı alan %20’lik kesimin geliri, en az payı alan %20 karşısında artış göstererek yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin 2020 yılında artmasına neden olmuştur (TÜİK, 2020a). Buna paralel olarak 2020 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’nın %13’ü sosyal koruma programlarına aktararak 14 milyon 288 bin kişi sosyal yardım hizmetlerinden yararlanmıştır. Öncelikle toplumun kırılgan kesimleri olan engelli, emekli, yaşlı ve çocuklara yönelik iyileştirmeler yapılırken işsizlere yönelik yardımlar bir önceki yıl olan 2019’a göre artış göstermiştir (TÜİK, 2020b).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 25. madde 1. bendi yoksullukla mücadele araçlarına temel oluşturmaktadır. Buna göre: *“her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır”*.

Bu çalışmanın ilk bölümünde yoksulluk ve sosyal politikaya dair kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölümde Türkiye ölçeğinde yoksulluk ve sosyal yardım kavramları incelenmiş, bir tür nakdi yardım olan kartlı sosyal yardımlara akıllı kent bağlamında değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin sosyal yardım kullanıcılarına sunduğu Başkent Kart ve koli yardımlarının incelendiği ve saha çalışmasından toplanan verilerin analiz edildiği kısımdır.

Çalışmanın temel amacı sosyal yardımların sunulma yöntemlerinden olan koli yardımları ve kart yardımlarına yönelik memnuniyetlerini hizmet kullanıcılarının yorumlarıyla yapmaktır. Bu kapsamda Ankara'nın Altındağ, Eryaman, Keçiören, Mamak, Sincan ilçelerinde yaşayan, aynı ya da nakdi yardım alan ve/veya geçmişte bu yardım türlerinden edinmiş olan kişilerle görüşülerek sosyal yardımların sunulma yöntemleri ve içeriğine yönelik görüşleri öğrenilmiştir. Altı milyona yaklaşan nüfusuyla bu kategoride en büyük ikinci il olan başkent aynı zamanda yüz ölçüme göre üçüncü, ilçe sayısına göre en büyük dördüncü ildir. Ankara Büyükşehir Belediyesi, sosyal yardımların dağıtım yönteminde 2020 yılında değişiklik yaparak koli dağıtım yönteminde kart ile nakit transferi yöntemine geçmiştir. Yaşanan yöntem değişikliği, her iki yöntemde de yardım alan insanlara ulaşarak karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada örnekleme grubuna kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmış ve katılımcıların evlerinde veya işyerlerinde yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler araştırmacı notları ve ses kayıt metodu ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmede önceden hazırlanmış açık uçlu sorular belli bir sistemle katılımcılara sorularak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Soru akışında demografik soruları geçmişte ve/veya günümüzde aldıkları aynı veya nakdi yardımlara yönelik olarak koli yardımlarının içerikleri, çeşitlilikleri ve kalitesine yönelik memnuniyetleri, kart yardımından memnuniyetleri ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, her ikisini karşılaştırmaya yönelik sorular, seçim şansları olması durumunda tercih edecekleri sosyal yardım yöntemine dair sorular izlemiştir.

Görüşmeler betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi kullanılarak tema ve alt temalara ayrılarak analiz edilerek gerçeğin görünümünü ortaya koymak hedeflenmiştir. Veriler

nitel veri analiz programı olan NVIVO aracılığıyla kodlanarak veri toplama süreci tamamlandıktan sonra, literatür taraması ve görüşmeler sonucunda çıkarılan tema ve kategoriler çerçevesinde, demografik veriler ve söylemlerde yer alan kodlar aracılığıyla gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler üç tema, altı kategori ve dokuz alt kategoride incelenmiştir. Derinlemesine görüşme tekniğinin seçilme nedeni, koli ve kart yardımlarına ilişkin görüşler hakkında derinlemesine ve net cevaplar alabilmeyi sağlamasıdır. Kimi zaman sorular katılımcılara açıklanmış, soruların sırası değiştirilmiş ve anlatılan bilgi ışığında yeni sorular yöneltilmiştir. Soruların açık uçlu olması uzun yanıtlar ile konunun etrafıca ele alınmasına olanak sağlamıştır. Betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi kişilerin söylediklerini karşılaştırarak yorumlamayı mümkün kılmıştır.

Çalışmanın önemi, masa başı araştırmaların derinlemesine görüşmeler ile desteklenerek sosyal yardımların sunulma yöntemlerinden olan koli yardımları ve kart yardımlarına ilişkin görüşlerinin pandemi sonrası ekonomik durumda değerlendirilmesinden ileri gelmektedir. Kısıtlılıklara son bölümde değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK VE SOSYAL POLİTİKAYA İLİŞKİN

KAVRAMLAR

Bu bölümde yoksulluk, kent yoksulluğu, kent yoksulluğuyla mücadelede kullanılan araçlar, sosyal yardım, akıllı şehir ve akıllı kart kavramları incelenmiştir. Yoksulluğun literatürde ve yapılan çalışmalarda yer alan tanımlarına yer verilerek sosyal politika ile bağlantısı kurulmuştur. Sosyal politikanın tarihsel gelişimi ve türlerine yer verilen bölümde çalışma kapsamı içerisinde yer alan akıllı şehir ve akıllı kart kavramlarına yer verilmiştir.

1.1. Yoksulluk Kavramı

Dünyada ve Türkiye’de önem kazanan yoksulluk çalışmaları, konuyu pek çok disiplinin bakış açısıyla ele almaktadır. Yoksulun kim olduğu, ne kadar yoksul olduğu, yoksulluğun neden ortaya çıktığı, sebep olduğu toplumsal ve ekonomik sonuçlar, yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar farklı disiplinlerce ve pek çok bağlantıyla çalışılmaktadır. Yoksulluk çalışmaları literatüründe üzerinde durulan ilk nokta, yoksulluğun ne olduğudur.

Abraham Maslow’un 1943 yılında sunulan İhtiyaçlar Hiyerarşisi çalışmasının ilk basamağını işgal eden açlık, susuzluk, nefes almak, uyumak gibi fizyolojik ve temel ihtiyaçların gereği gibi karşılanamaması yoksulluğun en genel tanımını verir (Saçlı, 2019: 3). Yaygın bilinen bir başka tanıma göre ise yoksulluk, toplumun sahip olduğu yaşam kalitesine ekonomik imkânların el vermemesiyle ulaşamama durumudur. Başkalarının sahip olduğu yaşamdan mahrum kalmaktır (İncedal, 2013: 17). Bir görüşe göre yoksulluk, asgari bir refah düzeyi üzerine çıkılmasına imkan sağlayacak gelir veya tüketimde yaşanan yoksunluk halidir (Haughton et al., 2009: 1). Yaygın olarak gıda ve gıda dışı

temel ihtiyaçların karşılanamaması olarak tanımlanmaktadır (Ravallion, 2010). Piachaud’a göre yoksulluk teriminin varlığı yoksulluk konusunda çalışılması ve çözüm yolları üretilmesine dair gereklilikleri içeren bir zorunluluk taşır. Yoksulluğa dair tanımların başlı başına bir değer yargısı içerdiğini ve insanları yoksul olarak tanımlanan bu konuda bir şeyler yapılmasına dair imaya içkin olduğunu söyler (Spicker, 2007a: 237). Drze ve Sen, yoksunluğın ve sonucunda ortaya çıkan yoksulluğın, hakların eksikliğini yansıttığını savunurlar. Evsizlik, konut eksikliğinden değil, konut veya araziye erişim eksikliğinden kaynaklanır. Kıtlıklar yiyecek eksikliğinden değil, insanların var olan yiyecekleri satın alamamasından kaynaklandığını savunuyor (Drze ve Sen, 1989). Haklara sahip olan insanların yoksul sayılmazken yoksulluğın hak eksikliği olduğu ifade edilir (Spicker, 2007a: 237).

Dünya Bankası yoksulluğu “asgari bir yaşam standardına ulaşamama” olarak tanımlamaktadır (World Bank, 1990: 26). Gelir temelli yaklaşımlarla açıkladığı yoksulluk kavramını, uluslararası yoksulluk sınırı olarak belirlediği üzere günde 1.90 doların altında harcama yaparak yaşamak olarak tanımlamaktadır. Buna ek olarak, farklı refah seviyelerindeki ülkeler için 3,20 ve 5,50 dolar sınırları da tanımlı çeşitlendirmeye yardımcı olmaktadır (World Bank, 2020: 13). Birleşmiş Milletler ise yoksulluk kavramına çok boyutlu bir bakışla yaklaşmakta, gelir ve gelir dışı yoksunluklar üzerinden kavramaktadır. Yoksulluğın her çeşidini her yerde bitirmeyi amaçlayan ilk Sürdürülebilir Gelişme Amacı, yoksulluğın yalnızca gelir yoksunluğu kısmına değil, alt hedefleriyle birlikte gelir dışı yoksunlukların ortadan kaldırılmasına da odaklanmaktadır (UNDP, 2020: 2-5).

Uluslararası alışma rgt’nün tanımlı yoksulluğu, “Gelir veya tüketim temelli ölçütler belli bir standartın altında kaldığın bireyler veya aileler yoksul olarak kabul edilir” şeklinde açıklar (ILO, 1995: 6). Ringen’e göre ise yoksulluk makul bir asgari yaşamın altında kalan tüketim standardı” olarak görülür (Ringen, 1988: 354).

Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü'nde (2005) yoksulluğu “genellikle maddi kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum.” olarak ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü yoksulluğu, yoksul kelimesine atıf yaparak tanımlamıştır. Buna göre kişi, toplum ve ülkeler için kullanılabilmekte, “Geçinmekte çok sıkıntı çekmek” anlamına gelmektedir (“Türk Dil Kurumu Sözlükleri”, b.t.). Yoksul kelimesi ise, yoksun kelimesiyle bir ilgi bağı kurularak tanımlanabilir. Yine TDK Sözlüğü'ne göre yoksun, “Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken, mahrum.” (“Türk Dil Kurumu Sözlükleri”, b.t.) anlamlarını taşır.

Yoksulluğa dair tanımlar genel olarak maddi bir kavram olarak yoksullukla ilgilidir. İnsanlar, ihtiyaç duydukları bir şeye sahip olmadıkları için veya ihtiyaç duydukları şeyleri elde edecek kaynaklara sahip olmadıkları için yoksuldur. Yoksulluk maddi mal veya hizmet eksikliği olarak anlaşılır. İnsanların yiyecek, giyecek, yakıt veya barınma gibi şeylere olan ihtiyacı göz önünde bulundurulur (Spickera, 2007: 230). Yoksulluk genellikle sadece yoksunluğu değil, belirli bir süre boyunca yaşanan yoksunluğu ifade eder. Sürecin devamlılığının vurgulanması dikkate değerdir; çünkü afet kurbanlarının yaşadıkları gibi geçici yoksunluklar doğrudan yoksulluğa neden olmaz. Yoksulluk, yoksunluğun kendisinden ziyade bir yoksunluk örüntüsünün varlığıyla görünür olur ve yoksulluk zaman içinde maruz kalınan toplam deneyimi ifade eder (Spickera, 2007: 231).

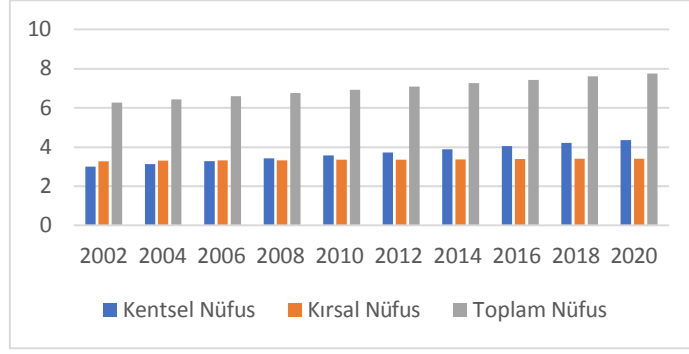
Yoksulluğu tanımlayan bu kavramlar onunla ilişkili politikaların belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Lok-Dessallien, 1999: 1). Böylece öncelikle yoksulların belirlenmesi, ardından yoksulluğun kapsamına ilişkin genel bir endeks oluşturulması ve yoksulluk açıklarının bir araya getirilerek yoksulluğun derinliğinin ölçülebilmesi mümkün hale gelir (Spicker, 2007b: 2). Tüm tanımlar, üç ana başlıkta özetlenebilir. Yoksulluğun nesnel olarak tanımlanmış mutlak bir minimumdan daha azına sahip olduğu mutlak yoksulluk durumu, yoksulluğun toplumda yaşayan diğer bireylerden daha azına sahip olduğu yoksulluk durumu ve bireyin ihtiyaçlarına yeterince sahip olmadığını

hissettiği, mutlak ile görelî yoksulluk arasındaki durum (Spicker, 2007b: 2). İlk iki kategori nesnel yoksulluğu anlatırken yeterince sahip olduğunu hissetmeme hali görelî yoksulluk durumudur.

Yoksulluğun mekânsal olarak dağılımı da yeni yoksulluk tanımlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramlar, insanların coğrafi dağılımda kentsel ve kırsal alanlarda yaşamasıyla var olmaktadır. Yoksulluğun mekânsal olarak dağılışı, deneyimleniş biçimlerini de etkilemekte, yoksulluğun coğrafi dağılımlarını tanımlamak için kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk kavramları ortaya çıkmaktadır. Dünya genelinde nüfus kentleşmekte ve yoksulluk kentsel bir probleme dönüşmektedir. Bir dönem için dünyada kırsal alanda toplanan yoksulluk, modern dönemde şehirlerde kümelenmeye başlamıştır (Ravallion et al., 2007: 667; Sridhat, 2015: 96; Piel, 1997: 58). Kentler teknolojik gelişme ile ekonomik büyümenin merkezi olduğu kadar yoksulluk, eşitsizlik, çevresel tehlikelerin de merkezi haline gelmiştir (Kuddus et al., 2020: 1).

Nüfusun küresel dağılımına dair veriler, yoksulluğun coğrafi dağılımını görebilmenin ilk basamağını oluşturmaktadır. 2008 yılı itibarıyla nüfus yoğunluğu açısından kentler ön plana çıkmış ve kentsel nüfus kırsal nüfusun önüne geçmiştir. 2002 yılında dünya nüfusu 6,27 milyar iken kentsel nüfus 2,99 olarak ölçülmüş ve 3,28 milyar olan kırsal nüfusun gerisinde kalmıştır. 2008 yılına gelindiğinde ise kentsel nüfus 3,42 milyar olarak ölçülürken kırsal nüfus 3,33 milyar ile ilk kez dağılımın gerisinde yer almıştır. Bu durum, 2020 yılında kentsel nüfusun 4,36 milyara ulaşması ve kırsal nüfusun 3,4 milyar olması ve aradaki farkın açılması yönünde devam etmektedir (Tablo 1.1).

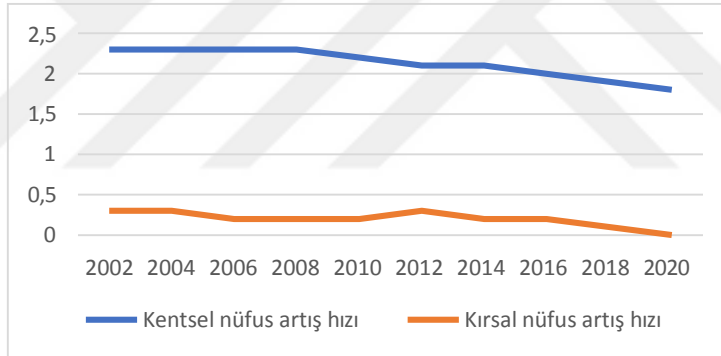
Tablo 1.1: Dünyada Kentsel Nüfus, Kırsal Nüfus ve Toplam Nüfus (Milyar cinsinden)

Kaynak: (World Bank, 2020a; World Bank, 2020b; World Bank, 2020c).

Kırsal nüfus artış hızı 2002 yılı itibariyle %0,3 iken yıllar içerisinde kimi zaman sabit kalmış ve kimi yıllarda düşen bir eğri izlemiştir. Kırsal nüfus artış hızının sıfır olarak ölçüldüğü 2020 yılında kentsel nüfus artış hızı %1,8'dir.

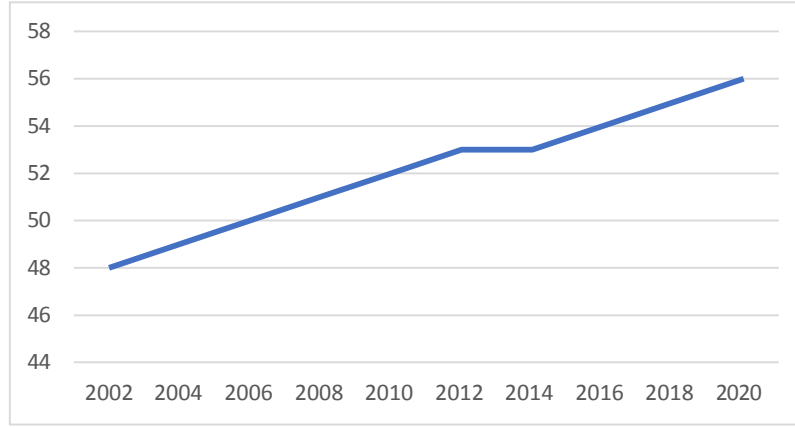
Tablo 1.2: Dünyada Kentsel ve Kırsal Nüfus Artış Hızları

Kaynak: (World Bank, 2020d; World Bank, 2020e).

2020 yılı kentsel nüfus oranı %56'dır ve aynı yıl nüfus artış hızı %1,8'dir. Tablo 1.3'te yer alan nüfus artış hızlarına bakıldığında kentsel nüfus, artma hızı azalarak yükselmeye devam etmektedir.

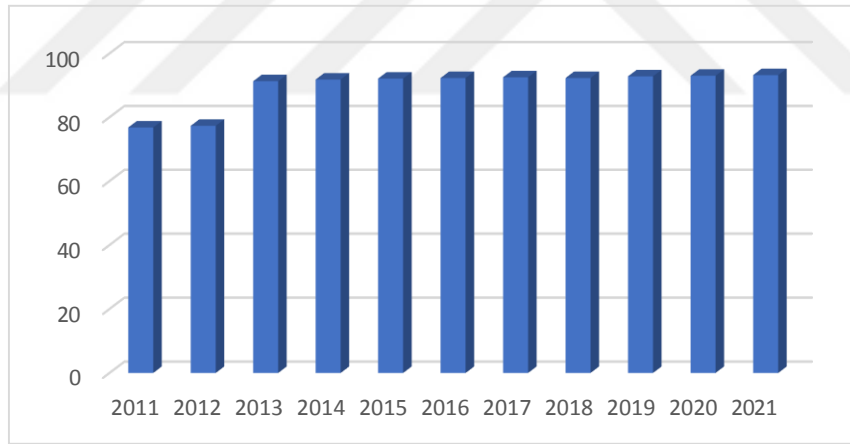
Tablo 1.3: Dünyada Kentsel Nüfus Oranı

Kaynak: (World Bank, 2020f)

Türkiye’de demografik veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından ölçülmekte ve paylaşılmaktadır. 2020 yılı TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Sistemi (ADNKS) verilerine göre Türkiye’de nüfusun %93’ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (TÜİK, 2020c).

Tablo 1.4: Türkiye’de Nüfusun İl ve İlçe Merkezlerinde Oturma Oranı

Kaynak: (TÜİK, 2011-2021)

Türkiye’de de nüfus dünyadaki dağılımına paralel olarak kırsal ve kentsel nitelik taşıyan alanlarda yaşamaktadır. Nüfusun il ve ilçe merkezlerinde oturma oranına ait on yıllık veriler Tablo 4’te yer almaktadır. Nüfusun kentsel alanlarda yaşama oranı 2011 yılında %76,8 ve 2012 yılında %77,3 iken 2013 yılına gelindiğinde bu oranda hızlı bir artış yaşanmış %91,3 olarak ölçülmüştür (TÜİK, 2011-2021). Bu yüksek değişim, 6360 numaralı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı

Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 12.11.2012 tarihinde 28489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle yaşanmıştır. Kanunun ilk maddesinde yer alan hükümler gereğince büyükşehirlerde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun) il mülki sınırları büyükşehir belediyesinin sınırlarına genişlemiş ve bu illerde köy ve belde belediyelerinin tüzelkişilikleri kaldırılarak bağlı bulundukları ilçe sınırlarına mahalle olarak katılmışlardır. Bu kanun sonucunda Türkiye’de nüfusun kentlerde yaşama oranı mekânsal bir değişiklik yaşanmadan değişmiş ve şehirleşme oranı artmıştır.

Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü “Kentsel Yoksulluk, Gıda Güvenliği Ve İklim Değişikliği Raporu”nda (2013), yoksulluğun da nüfusla beraber kentselleşen bir olgu olduğu vurgulanmış ve 2043’e kadar Afrika ve Asya dahil tüm dünyada nüfus artışının şehir ve kasabalarda yaşamaya başlayacağı, kentsel yoksulluktaki artışın da hızlanacağı belirtilmiştir. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından hazırlanan politika belgesi (2019) Avrupa’da yoksulluğun kentsel mekanlarda arttığı ve bu yerlerde zengin ile yoksul arasındaki ayrımın derinleştiğini belirtmiştir. Bu durum iki farklı bakış açısıyla yorumlanabilmektedir. Arthur Lewis ve Simon Kuznets’e kadar gelen ekonomik kalkınma teorileri kentleşmeyi ekonomik büyümenin bir parçası olarak görmüş ve kentsel alanlardaki yeni ekonomik fırsatların kırsal alanlardaki işçileri cezbetmesini olumlu yorumlamışlardır. Karşıt görüşte olanlar ise kentleşmedeki bu artışın yeni yoksulluklara yol açacağını ve istenmeyen bir durum yaratacağını, göçün ve geri dönmenin maliyetinin çok yüksek olacağını savunmuşlardır (Ravallion et al., 2007: 667).

Kırsal yoksulluk, yoksulların gelecekte beklenenleri ve yoksullukla mücadele etmek için geliştirdikleri yöntemler bakımından kentsel yoksulluktan farklıdır. Kentte girilen yoksulluk çıkmazı hukuki olmayan yollar veya sosyal yardımlara ulaşmak için çabalamak gibi ihtimaller dışında alternatif yöntemler sunmazken 1950’lerde yoğunlaşan

kırdan kente göç dalgası iş bulmak ve geçimini sağlamak ihtimaliyle kırsal yoksulluktan kurtulmanın alternatifi olarak görülmüştür (Kartal ve Demirhan, 2014: 141).

G. Dilcher, Ortaçağda Alman Şehirleri'nin Doğuşu, Hukuki ve Anayasal Yapıları isimli makalesinde “*Kent Havası İnsanı özgür kılar (Stadtluft macht frei).*” demiştir. Köklü bir eşitsizlik nedeni olan yoksulluk herkes için ortadan kalkmadıkça kentsel yoksulluk bu özgürlüğü lekelemeye devam edecektir. Yoksulluğun öncelikle azaltılması ardından ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar büyük önem taşımaktadır. “*İnsanları sahiden özgürleştirecek şehir havası bu sayede teneffüs edilebilir.*” (Harvey, 2019: 215).

Geliştirilen yoksulluk tanımlarının çoğu fizyolojik olarak hissedilen nedenlerinden türetilmiştir. Fizyolojik yoksunluğa göre insanlar yoksuldur; çünkü gelirleri, yiyecekleri, giyecekleri ve barınma yerleri yoktur. Yoksulluğun hem gelir hem de temel ihtiyaç kavramları fizyolojik yoksunluklardan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımlardan ortaya çıkan yoksulluğu azaltmaya yönelik stratejiler, yoksulların gelirlerini/tüketimlerini artırmaya ve sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlara ulaşmalarına odaklanmaktadır (Lok-Dessallien, 1999: 4). Yoksulluğa bakılabilecek diğer bakış açısı ise sosyolojik yoksunluklardır. Bu perspektife göre ortaya çıkan yoksulluk kavramlarının temelinde yapısal eşitsizlikler ve içsel dezavantajlar yatmaktadır. Kaynaklar yoksulların hakim olduğu sektörlerle akarken bile, yoksulların yapısal engeller nedeniyle onlardan tam olarak yararlanamayabileceği gözlenmiştir. Bu kısıtlamalar, yoksulların kredi, arazi, altyapı ve ortak mülkiyet gibi dış varlıklara ve sağlık, beslenme ve eğitim gibi iç varlıklara erişimini engellemektedir (Lok-Dessallien, 1999: 4).

Yoksulluk aynı zamanda kırılgan bir grup yaratır. Bazı gruplar, içsel güvenlik açıkları (yani sınıf, cinsiyet, etnik köken veya engellilik, ikamet bölgesi ve aile yapısı gibi faktörlere dayalı farklı ayrımcılık türleri) nedeniyle yoksullaşma riski altında olabilir. Ayrıca, hane reisi kadın olan haneler veya uzak ve izole dağlık bölgelerde yaşayan aileler

gibi, belirli kırılganlık kombinasyonları yoksullukla güçlü bir şekilde ilişkili olabilir. Ancak, kırılgan grubun tüm üyeleri her zaman fakir değildir, bu nedenle yoksulluk ve kırılganlık birbirlerinden farklı kavramlardır. Yoksulluk yoksunlukla ilgilidir, kırılganlık ise dış risklerin, şokların, streslerin ve iç savunmasızlığın bir işlevidir. (Lok-Dessallien, 1999: 5). Sosyal dışlanma, yoksulluğun bir diğer sonucu olarak ortaya çıkabilir. Sosyal dışlanmanın tanımı veya yoksullukla ilişkisi konusunda yelpazenin bir ucunda, sosyal dışlanmayı yoksulluk kavramı içinde tanımlayan ve sosyal yoksunluğun insanların topluma tam olarak katılmasını ve gelişimini engelleyen yönlerine odaklananlar ile yelpazenin diğer ucunda, sosyal dışlanma nosyonları, yoksulluğun kendisi de dahil olmak üzere çok daha geniş bir yelpazeyi kapsayanlar vardır (Lok-Dessallien, 1999: 6).

Gelişmişlik yoksullukla yakından ilişkili kavramlardan biridir. Geniş insan yoksunluğu terimleriyle tanımlandığında yoksulluk genellikle bir azgelişmişlik biçimi olarak görülür. 1997 tarihli İnsani Gelişme Raporu, ilkinin bireylerle, ikincisini ise toplu bir bakış açısıyla ilişkilendirerek iki kavram arasında ayrım yapmaktadır. “İnsani gelişme” ile “insani yoksulluk” arasındaki karşıtlık, kalkınmayı değerlendirmenin iki farklı yolunu yansıtır (Lok-Dessallien, 1999: 6).

Türkiye’nin de içinde bulunduğu bazı ülkelerde çalışan yoksullar sosyal yardım uygulamaları dışında tutulsa da OECD ülkeleri içinde çalışan yoksulluğu oranı %7’dir. Çalışan yoksulluğu, işgücü piyasasında yer almış olmasına rağmen yoksulluk içinde yaşayan ve kendisi ile ailesini yoksulluk kurtaracak geliri çalışarak elde edememe durumunu ifade eder. ILO, çalışan yoksulluğunu ölçmeye ve anlamaya yönelik olarak 2019 yılında yayımladığı çalışmasında 1,90\$ satın alma gücü paritesini baz almıştır. Buna göre 2018 yılında dünyadaki istihdam edilen personelin %13’ü orta derecede yoksul iken %8’i aşırı yoksulluk içindedir. Bu durum, bir işe sahip olmanın yoksulluktan kaçmak için yeterli olmadığını göstermektedir. Çalışan yoksulluğu 2000 yılında %26 oranıyla başlayarak kademeli olarak düşüş göstermiş olmasına rağmen düşüş 2016 yılı itibariyle

yavaşlama trendine girmiştir. Çalışan yoksulluğu, yoksulluk oranları ile karşılaştırıldığında 2015 yılında dünya nüfusunun %10 ve çalışanların %9'u yoksulluk içinde yaşamaktadır. İstihdamın, yoksulluk riskini azaltmadaki etkisinin düşüklüğünü ve yoksulluktan kaçmak için bir garanti olmadığını göstermektedir. Çalışan kişiler de yoksulluk karşısında herkes kadar savunmasızdır.

Çalışan yoksulluğu oranları da yoksulluk oranlarının yüksek olduğu gibi Orta Doğu ve Asya Pasifik dikkat çekici seviyelerdedir. Arap ülkelerindeki işçilerin yaklaşık yüzde 16'sı ve Asya ve Pasifik'tekilerin yüzde 21'i ya aşırı ya da orta derecede yoksuldur. Afrika için bu oran 2018 yılında %33 civarındadır. İşgücü piyasasında yer alan kişilerin üçte biri aşırı yoksullukla mücadele etmektedir. %22 ise orta derecede yoksulluk içerisinde. Afrika'da, çalışanların yalnızca %45'i yoksul değildir. Çalışan yoksulluğu 2000 yılından beri düşüş kaydetse de bu oran bölgeler arasında eşit değildir. Afrikalı çalışan yoksullar dünyadaki çalışan yoksulların yarısından fazlasını (yüzde 56) temsil ederken, Afrika istihdamı küresel istihdamın yalnızca yüzde 14'ünü temsil etmektedir. Çalışan yoksulluğun nedenleri arasında saatlik kazançlar yeterli olsa da çalışma sürelerinin yetersizliği, gelir düşüklüğü, aile yapısı gibi faktörler yer almaktadır. Çalışan yoksulluğu oranlarının en yüksek olduğu bölgeler aynı zamanda kayıt dışılık oranlarının da en yüksek olduğu bölgelerdir. İş kalitesindeki açıkların sadece kazanç yetersizliği ile sınırlı olmadığı, sosyal koruma ve iş güvencesi eksikliğini de kapsayabilmektedir (ILO, 2019).

COVID-19 krizinde yaşanan karantina tedbirleri ve neticesinde evde kalmak, kayıt dışı çalışan işçiler için krizin şiddetini artırmıştır. G20 ülkelerinde çalışanların %55'i kayıt dışı istihdam edilmektedir. Bu işçilerden 850 milyonunun (yüzde 70) büyük olasılıkla COVID-19 krizinden ağır şekilde etkilendiği ve kazançlarında tahmini olarak %61'lik bir düşüşe yol açacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2020: 15). COVID 19'un çalışan yoksulluğu üzerindeki etkisi de olumsuz olmuştur. Karantina tedbirleri ve ekonomideki hareketliliğin azalması nedeniyle yoksulluk sınırına yakın ve altındaki

işçiler zarar görmüştür. Virüsün sebep olduğu kriz öncesinde çalışan yoksulluğunda 14 milyonluk bir düşüş olması beklenirken virüs sonrası bu düşünün 5,2 milyon olması öngörülmüştür. COVID-19 öncesi senaryolara göre 20.1 ila 35 milyon çalışanın da yoksulluğa düşmesi beklenmektedir (ILO, 2020: 5).

1.1.1. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri

Yoksulluk çalışmalarındaki ilk çaba kimin, ne kadar yoksul olduğunun tespit edilebilmesidir. Yoksulluğu gündemde tutmak, yoksulluğa yönelik politika önerileri geliştirebilmek için yoksulluğun yaygınlığı ve derinliğini doğru tespit edebilmek önemlidir (Haughton et al., 2009: 3-5). Bu konuda ortaklaşma sağlanabilmesi ve sayısal unsurlarla objektif neticelere varılabilmesi amacıyla öncelikle yoksulluk çizgisinin çizilmesi ardından yoksulluk endeksleriyle yoksulluk oranının hesaplanması gereklidir (Önder ve Şenses, 2006: 6).

Tanımların oluşturulabilmesi için kullanılan yoksulluk çizgisi yaklaşımları üç temel grupta kavramsallaştırılmaktadır. İlki, bireyin ya da bölgelerin eğitim ve gıda gibi ihtiyaçlarının okuryazarlık ve protein alımı gibi asgari seviyelerinin belirlenmesiyle kişi ve bölgeleri yoksul olarak tanımlayan “Karşılanamayan Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı”dır. İkincisi, asgari tüketim malzemelerinin maliyetini hesaplayan “Yoksulluk Sınırı Yaklaşımı”dır. Bu yaklaşımda zorunlu temel tüketim malzemeleri gibi ihtiyaçlara boş zaman ve mal sahipliği gibi kriterler de ilave edilerek yoksulluğun kapsamı geniş anlamıyla ele alınmaktadır. Asgari tüketim malzemeleri sepetinin maliyeti aşırı yoksulluk sınırını oluştururken, boş zaman ve diğer kriterlerin etkisi gıda dışı temel ihtiyaçların karşılanması için elzem görülmektedir. Üçüncü yaklaşım ise ilk ikisinin bir arada kullanıldığı ve yoksulluğun diğer göstergelerinin de hesaplama dahil edildiği karma yaklaşımdır. “İnsani Gelişim Endeksi”nin de içinde bulunduğu karma yaklaşıma göre

yetişkinlerde eğitim düzeyi, ortalama yaşam süresi ve satın alma gücü paritesi unsurları bir arada değerlendirilir (Aktan ve Vural, 2002).

Temel İhtiyaçlar Maliyeti Yaklaşımında, gıda yoksulluk sınırı ve gıda dışı harcamalara göre yoksulluk sınırı olmak üzere iki tür hesaplama yapılması mümkündür. Gıda yoksulluk sınırında en düşük gıda tüketim düzeyi yoksulluk çizgisini belirler. Hayatta kalmak için gerekli olan minimum kalorinin tüketildiği ve protein gereksinimlerinin karşılanmış olduğu varsayılır. Minimum gıda sepetinin belirlenmesinde iki yöntem kullanılabilir. İlk yöntemde en düşük maliyete sahip gıda yoksulluk sınırında bir bireyin minimum gıda gereksinimleri ve maliyeti hesaplanır. Temel protein ve vitamin ihtiyaçları göz önünde bulundurulur. Bu yöntemin eksiği bireylerin temel gıda gereksinimlerini her zaman en az maliyetle karşılayabilecekleri yiyeceklerle yönelmemesi ve bu sebeple gerçek tüketim alışkanlıklarını yansıtmaktan uzak olmasıdır. Bu eleştirilere yanıt olarak bulunan yol toplumsal kesimin gerçek tüketim alışkanlıkları üzerinden bir asgari tüketim sepeti oluşturulmasıdır (Aktan ve Vural, 2002).

Gıda Yoksulluk Sınırı yanında “Gıda Dışı Harcamalara Göre Yoksulluk Sınırı” da yoksulluk çizgisinin belirlenmesinde kullanılan diğer yöntemdir. Bu yöntem de gıda dışı harcama sepetinin asgari limitler belirlenerek oluşturulması ve tüketim alışkanlıklarının göz önünde bulundurulması şeklinde iki biçimde hesaplanabilir. Minimum asgari gıda gereksinimini karşılayan bireylerin ihtiyaç duydukları diğer mal ve hizmetlerin maliyetinin hesaplanması amaçlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

“Gıda-Enerji Alım Yöntemi” ise yoksulluk sınırının hesaplanmasında kullanılan en yaygın metodlardan biridir. Bu yöntemde bir kişinin hayatını idame ettirebilmesi için gerekli olan temel gıda ve enerji maliyeti hesaplanır; fakat kentsel alanlarda gıda ürünlerinin fiyatlarının kırsal alanlara göre daha yüksek olması ve bu durumda gıda ile gıdadan alınacak olan enerjiye olan talebin kentsel alanlarda kırsal alanlara göre daha

düşük sonuçlar çıkması mümkündür. Kırsal alanda tarım işçisi olarak çalışan bir kişi ile kentsel alanda beyaz yakalı çalışan iki kişinin gıda-alım ihtiyacındaki farklılığa duyarsız olması da eleştirilen bir diğer yönüdür (Aktan ve Vural, 2002; Ravallion, 2010: 8).

Yoksulluk çizgisinin çizilmesi için kullanılan yaklaşımlarda yer alan “ihtiyaç, refah ve kaynaklar” kavramlarının üzerinde uzlaşılan tek bir anlama gelmemesi ve kişilere, bölgelere, ülkelere göre değişiklik göstermesi hem yoksulluğun tanımlanmasını hem de yoksulluk ölçüm endekslerinin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Yoksulluğu ölçmenin temel aşamaları olan yoksulluk tanımının yapılması ve yoksulluk çizgisinin belirlenmesinin ardından sıra yoksulluk ölçüm endekslerine gelmektedir (Şenses, 2006: 62).

Kimin ve ne kadar yoksul olduğunun belirlenmesi amacıyla geliştirilen endekslerin en yaygın olanları “Kafa Sayım Oranı Endeksi”, “Yoksulluk Açığı Endeksi”, “Sen Endeksi” ve “Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi”dir (Ravallion, 1992: 35; (Hagenaars et al., 198: 140-14).

1.1.1.1. Kafa Sayım Oranı Endeksi

Kafa Sayım Oranı Endeksi, yoksulluk sınırı altında kalan insan sayısının nüfusun tamamına oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Kolay ve anlaşılır bir yöntem olduğu için sık tercih edilmektedir; fakat yoksulluğun derinliği ve kişilerin ne kadar yoksul olduğunu ölçme konusuna duyarsızdır. Yoksul kişi sayısına yönelik bilgi içermez. Yoksul bir insan daha da yoksullaştığında endekste değişim gözlenmediği (Ravallion, 1992: 36) ve yoksul bir kişi öldüğü zaman yoksulluğun azaldığı yönünde bir sonuç çıkarabildiği için eleştirilmiştir (Şenses, 2006: 66).

1.1.1.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Kafa Sayım Oranı Endeksinin eleştirilen yönlerine yanıt vermek üzere ortaya çıkan yoksulluğu açığı endeksi, kişilerin yoksulluk sınırına yakınlık ve uzaklıklarını ölçmektedir. Yoksulluk sınırı altındaki kişilerin sınırın üstüne çıkmaları için gereken uzaklığı ve sınırın üstündeki kişilerin yoksulluğa olan yakınlığını göstermektedir. Kafa Sayım Oranı Endeksinde olduğu gibi yoksul kişi sayısını ölçmemektedir.

1.1.1.3. Sen Endeksi

Kafa Sayım Oranı Endeksi ve Yoksulluk Açığı Endeksinin eleştirilen yönlerine yanıt vermek için ortaya çıkmış olan Sen Endeksi, yoksul bir hanenin gelir düşüşü yaşadığı durumlara karşı duyarlıdır. Yoksul bir haneden kendisinden daha düşük gelirli bir haneye gelir transferi gerçekleştiğinde endeks bu değişiklikleri göz ardı etmez (Şenses, 2006: 66). Amartya Sen'in kapasitesi yaklaşımı insanların fırsatlarını genişletmeye odaklanır ve yoksunluğun hem fizyolojik hem de sosyolojik alanlarını kapsar. Buna göre, yoksulluk, "kişinin gerçekten yaşadığı yoksullaştırılmış durumda değil, aynı zamanda - sosyal kısıtlamalar ve kişisel koşullar nedeniyle - değerli ve değerli yaşamlar sürmesi için gerçek fırsatın yokluğundadır." (Lok-Dessallien, 1999: 4).

1.1.1.4. Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi

Kendisinden önceki endekslerin eksiklerine çözüm getirmeyi amaçlayan yeni bir ölçüm yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Yoksulların sayısı, derinliği ve değişik gruplar arasındaki göreceli yoğunluğuna ilişkin bilgiler sunmaktadır. Kafa Sayım Oranı Endeksi ve Yoksulluk Açığı Endeksi'nin aksine bir alt grubun yoksulluk seviyesinde yaşanan değişimi toplam yoksulluğu da etkileyebilmektedir. Aynı zamanda yoksul grupların

gelirlerinde yaşanacak olan artışın diğer grupların gelirlerinde yaşanacak olan artıştan daha büyük fayda meydana getireceğini varsayar ve toplumsal bölüşüm konusuna duyarlıdır (Şenses, 2006: 67).

1.1.2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk hesaplamaları, tanımları ve politikalarında yapılan ilk ve temel ayırım, mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarına yöneliktir. Mutlak yoksulluk, beslenme gereksinimleri ve temel ihtiyaçlara ulaşımında kabul edilebilir asgari yaşam koşullarının altında kalmaktır. Bireyin, hayatını idame ettirmesi için asgari düzeyde gerekli olan barınma ve beslenme gereksinimlerini dahi karşılayamadığı haldir (Spicker, 2007b: 2).

Nüfusun alt kesimlerinin üst kesimlerle karşılaştırıldığı görelî yoksulluk ise toplumsal bir varlık olan insanın yalnızca biyolojik olarak değil, toplumsal olarak da yeniden üretebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarının toplamını karşılayamamasıdır (Coşkun, 2012: 184; Spicker, 2007b: 2). Bireyin içinde bulunduğu toplumun genelinin sahip olduğu barınma ve beslenme gibi biyolojik ihtiyaçların yanında, sosyalleşme gibi toplumsal ihtiyaçlara da sahip olduğunu anlatır. Toplumun standartlaşmış refah seviyesinin altında kalan kişiler bu tanımın içine girer. Tanıma göre yoksulluk çizgisi kişinin bireysel olarak değil, toplum içinde yaşamasından kaynaklanan ihtiyaçları hesaplanarak çizilmeye çalışılmıştır (Spicker, 2007a: 232). Bu yönüyle mutlak yoksulluktan ayrılmaktadır. Mutlak ve görelî yoksulluk eğilimleri zıt yönlerde hareket edebilir. Örneğin, mutlak yoksulluk sınırının üzerinde olup görelî yoksul olarak tanımlanan haneler yoksullaşarak mutlak yoksulluk sınırının altına düşerse, mutlak yoksulluk artarken görelî yoksulluk azalabilir (Lok-Dessallien, 1999: 2). Birçok kalkınma planının önceliği, mutlak yoksullukta ortaya çıkan açlık ve yetersiz beslenme sorunlarının

çözümünün gerektirdiği aciliyet nedeniyle bu yoksulluk türünü azaltmaya odaklanmaktadır (Lok-Dessallien, 1999: 3).

Yoksulluğa yönelik bir diğer bakış açısı nesnel veya öznel yoksulluk kavramlarıdır. Nesnel yoksulluk, yoksulluğu oluşturan nedenlere ve insanları yoksulluktan çıkarmak için gerekli olan adımlara yönelik normatif yargılar içerir. Öznel yaklaşım ise insanların tercihlerine ve bireysel faydaya öncelik verir. Yoksulluk ölçümüne geleneksel olarak nesnel yaklaşım hakim olmuştur ve bunun başlıca nedeni bireylerin her zaman kendileri için en iyiye yönelmeyecekleri argümanıdır. Yoksulluk ölçüm sistemlerinin çoğu beslenmeye odaklanırken gıda tüketimi tüm bireyler için önemli olsa da bazıları fizyolojik sağlıkları için en yararlı gıda türlerine veya miktarlarına yönelmeyebilir (Lok-Dessallien, 1999: 3).

Bir diğer tanım, yoksulluğun coğrafi olarak deneyimlenişindeki farklılıklardan ortaya çıkan ve literatürde yerini alan kırsal ve kentsel yoksulluk sınıflandırmasıdır. Bu ayrım yapılırken coğrafi farklılıklar, gelişmişlik düzeyi, nüfus, nüfus yoğunluğu, yaygın olarak yapılan ekonomik faaliyet gibi unsurlar göz önüne alınır. Ortaya çıkan sonuçlara göre yönetim basamakları kademelendirilir, merkezi yönetimin taşra teşkilatı örgütlenir. Ekonomik yatırımlar planlanır.

Kırsal yoksulluk; eğitim, sağlık, konut, ulaşım, iletişim hizmetlerine erişememek anlamına gelmektedir. Bu anlamda kırdan kente olan göçün temel sebeplerinden birini oluşturur. Kırsal yoksulluğun etki alanı incelendiğinde, bu gruba eksik istihdam içindeki topraksız köylüler, topraksız tarım işçileri, geçici veya mevsimlik tarım işçileri, topraklarının miktarı az olan toprak sahipleri, köylerde ve kırsal bölgelerde basit yöntemlerle mal ve araç üreten zanaatkarlar, hayvancılıkla geçimini sağlayanlar ve kent ile kırsal bölge arasında kalan ekonominin yeni gelişmeye başladığı yerlerde yaşayanlar dahil edilebilir (İncedal, 2013: 25). Bu yoksulluk türüne dair sebepler birkaç faktöre bağlı

olarak incelenebilir. Toplumda var olan sınıf farklılıkları, etnik ayrımcılık gibi sebeplerden kaynaklanan siyasi istikrarsızlıklar, bunlardan ilkidir. Kırsal alanda büyük toprak sahipleri ve gücü elinde tutan toprak zenginleri ile küçük toprak sahiplerinin bir arada bulunması, ikinci sebebi oluşturmaktadır. Bir diğer sebep yönetimin aşırı merkezileşerek kırsalın sesini duyamaması ve son olarak ekonomi politikalarının, altyapı yatırımlarının, emek-yoğun işlerin teknoloji-yoğun işlerin gerisinde kalması gibi kırsalı dışlayıcı ekonomik ve sosyal politikalar, kırsal alanda ortaya çıkan yoksulluğun temel sebeplerini oluşturmaktadır (İncedal, 2013: 25).

Kent yoksulluğunu, kentte yaşayan nüfusun bir kısmının minimum geçim olanaklarını karşılayamayıp konut ve barınma imkânlarından yoksun olması, ilişkiler ve yaşayış biçimi açısından toplumun geri kalanından problemlere sebep olacak derecede farklılaşmasıdır (İnceler, 2019: 57). Kent, kırdan yaygın ekonomik faaliyetlerinin farklılaşması ile ayrılır. Kentler ticaretin ve hizmet sektörünün geliştiği yerlerdir. Kentleşme, kentsel altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve kent nüfusunun artması şeklinde iki şekilde ölçülür. Kentleşmenin dengeli bir şekilde gerçekleşmemesi, kentsel yoksulluğu ortaya çıkaran en büyük etkidir. Dengeli kentleşme, kırsaldan kente göç eden kişi sayısı kadar kentte iş olanağının mevcut bulunmasıdır (İnceler, 2019: 57). Göç eden sayısı çok ve iş olanağı az olduğu sürece, kentsel mekanda yoksulluk içinde yaşayan bir kesimin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Kentsel yoksulluğun eğitim ve sağlık olanaklarına ulaşma konusunda imkânların kısıtlı olması, sağlıklı bir çevrede yaşayamama ve yeterli derecede beslenememe, sosyal ilişkiler konusunda kırsal örüntülere sahip olma gibi temel ayırt edici özellikleri vardır. Yoksulluğun derecesi değişiklik gösterebilmektedir. Böylece mutlak ve göreceli yoksulluk tanımları ortaya çıkmakta, bu tanımlara uyan hanelere kentin farklı bölgelerinde ve aynı mahalle içinde rastlanabilmektedir.

Kentte yaşayan insanların eğitim, sağlık, ulaşım imkânlarına erişimi, kültürel aktiviteye katılımı ve sosyal ortamlara erişimi kırsalda yaşayan bir kişi ile aynı değildir. Bu anlamda, kırsalda yaşayan kişi bu tür ihtiyaçların farkında bile değilken ve yoksunluğunu çekmiyorken, kentte yaşayan biri için yoksulluk kalemlerinden biri olabilir. Bu yüzden kentsel ve kırsal yoksullukların karakteristik özellikleri de farklılık gösterir.

1.2. Sosyal Politika Kavramı

Yoksulluğun bir sosyal sorun olarak ortaya çıkışı 1500’lü yılların Avrupası’na denk gelmektedir. Bu dönemden önce zenginler yoksullara verdikleri sadakalar ile vicdani yüklerini azaltırken, 16. yüzyıla gelindiğinde yoksullar işgücü olarak görülmeye başlanmıştır (Buğra, 2007: 25). Yoksullara ve yoksulluğa yönelik bakış açısındaki değişimle birlikte devletin yoksullara yardım konusundaki sorumluluğu azalarak istihdam ve yoksulluk arasında ters orantı olduğuna inanılmış, çalışan yoksul olgusu reddedilmiştir. Yoksulluk kentin dışında tecrit edilmeye çalışılmış, yoksulluğun insanların kendi hatalarından kaynaklandığına inanılmış, bu insanlar tembel, beceriksiz, kötü alışkanlıklara sahip olduğu argümanları yaygınlaşmıştır. Yoksulluğun algılanışında yaşanan değişim, onunla mücadele araçlarını da değiştirmiştir (Buğra, 2007: 27-54).

On altıncı yüzyılda yoksulların kentin dışına sürülmesi, emek gücü olarak kullanılması; kendi hatalarından, kötü alışkanlık ve tembelliklerinden dolayı yoksul oldukları argümanlarının geçerlilik kazandığı dönemin ardından Thomas Paine’in yayınladığı *İnsanın Hakları* (Rights of Man) kitabı sosyal yardım olgusunu gündeme getirmiştir. Paine kitabında sosyal yardımlara sadaka değil bir hak olarak yer vermiştir (Buğra, 2007: 54). Bir diğer eseri olan *Tarımsal Adalet*’te (Agrarian Justice) “*yirmi bir yaşına gelen herkese on beş sterlin tutarın önemli bir meblağın vatandaşlık hakkı olarak*

verilmesini” önererek, günümüzde Türkiye’de de kabul gören temel gelir veya vatandaşlık geliri önerisini ortaya çıkarmıştır. Benzer bir tartışmayı yürüten Thomas Humphrey Marshall da sosyal hizmetlerin herkes için ulaşılabilir olmasını savunanlardandır (Buğra, 2007: 66).

Sosyal politika kavramı, Kıta Avrupası’nda sosyal politika olarak ifade edilir ve bu politikalara sahip ülkeler sosyal devlet olarak adlandırılırken, Kuzey Amerika’da kavram sosyal refah politikası, uygulayan devletler ise refah devleti olarak adlandırılmaktadır (Ersöz, 2003: 119-120). Sosyal politika, bir ülkede yaşayan insanların bakım ve korunma gereksinimlerini geliştiren, güçlendiren, sosyal adalet ve eşitliği sağlayan hizmetler bütünüdür. Devletin sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata müdahalesini olanaklı kılan sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kırılgan ve dezavantajlı kesimler için sosyal adaleti sağlamak ve insan onuruna yakışır bir yaşam standardını herkes için mümkün kılmak sosyal devletin asli görevlerindendir (Tekindal, 2018: 337; Pektaş, 2010: 9). 1961’de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na giren sosyal devlet kavramı 1982 Anayasası ikinci maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal bir hukuk devleti olduğu” vurgusuyla tekrarlanmıştır (Pektaş, 2010: 5). Georg Jellinek’in yaygın olarak benimsenen temel haklar ve hürriyetler negatif statü hakları, pozitif statü hakları, aktif statü hakları olarak üçlü bir ayrım ile sınıflandırılır ve pozitif statü hakları vatandaşların devletten sağlık, eğitim, sosyal güvenlik alanlarında hizmet talep etmesiyle elde ettiği haklardır. Vatandaşların bu özgürlüklere sahip olabilmesinin yolu devletin sunmasından geçer. Vatandaşların bu hakları kullanabilmek için devletin yapıcı etmelerine ihtiyacı vardır (Dursun, 2009: 8-9). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ikinci kısım üçüncü bölümünde yer alan “Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevler” başlığındaki maddeler pozitif statü hakları arasında sayılabilir. Bu maddeler arasında çalışma ve sözleşme hürriyeti, sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması, konut hakkı, gençliğin korunması gibi hakların yanında sosyal güvenlik hakkı, sosyal güvenlik

bakımından özel olarak korunması gerekenlere yönelik hükümler sayılmaktadır (Giritli, 2001: 89; Pektaş, 2010: 10).

Sosyal devlet anlayışının yansıması olan sosyal belediyecilik, sosyal adaleti sağlamak amacıyla yerel düzeye indirilmiştir (Pektaş, 2010: 5). Kentleşmenin hız kazanması ve sosyal problemlerin çözümünün çok aktörlü bir yapı gerektirmesiyle belediyeler de sosyal politika uygulayıcıları konumuna gelmiştir. Sosyal politikaların yerel etkinliğinin artırılması ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi, sosyal ihtiyaçların mahalli ölçekte belirlenip karşılanabilmesi için sosyal belediyecilik uygulamaları hız kazanmıştır. 1930 tarihli Belediye Kanunu'nda da sayılan ve belediyelere verilen sosyal içerikli görevler kaynak yetersizliğinden dolayı yerel idarelerce karşılanamamış; fakat 1950'lerde artan kentleşmenin getirdiği sorunlara çözüm olarak 1970'lerden itibaren önem kazanmıştır. Bu dönemde dezavantajlı gruplara yemek, gıda, giyecek yardımı yapılırken 1990'larda yardımların türü ve çeşitliliğinde artış gerçekleşmiş; belediyelerde bu politikaları sağlamaya yönelik kurumsallaşma artarak eğitim, sağlık merkezleri kurulmuştur. Belediyelerin temel görev ve yetkilerini belirleyen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda sosyal hizmet ve yardımlara yönelik görevler yer almıştır (Pektaş, 2010: 12). Yerel yönetimlerin dar gelirliler, engelliler ve öğrenciler için sunduğu misafirhaneler açmak, kimsesiz çocuklar için kreşler açmak, meslek edindirme kursları açmak gibi hizmetleri sosyal politikaları oluştururken, öğrencilere kırtasiye ve burs yardımı, yoksullara yönelen ayni ve nakdi yardımlar gibi sosyal yardım unsurları da sosyal politika hizmetlerinin bir ayağını oluşturmaktadır (Metin, 2011: 185). Doğal afetler; savaş, iç çatışma ve terörizm; kaynak dağılımındaki çarpıklıklar, ekonomik krizler, küresel sermaye hareketliliğindeki değişimler, sağlık koşulları, eğitim imkânlarından mahrum kalmak, ekonomik gelişmeler, kültürel ihtiyaçların karşılanamaması, vasıfsız işgücü/emeğin yeterli düzeyde nitelikli olmaması yoksulluğa yol açan unsurlar (Sarısoy ve Koç, 2010) ile savaşıp yoksulluğu azaltmak için

en sık başvurulanan yol olan kamu kurumlarının doğrudan gelir transferi, harcama bütçesi finansmanı, vasıfsız veya geçerliliğini yitirmiş meslek gruplarına yeni ve geçerli meslekler kazandırılması, girişimcilik vasfının kazandırılması gibi uygulamaları sosyal politikalar içerisinde yer almaktadır (Sarısoy ve Koç, 2010: 330-331). Sosyal yardımlar, sosyal politika şemsiyesi içinde yer alan primsiz, koşulsuz transferlerdir (Metin, 2011: 185).

Türkiye’de sosyal politika, pasif ve aktif politikalar olarak ikiye ayrılmaktadır. İşsizlik sigortası ve kıdem tazminatı gibi işgücünden ayrılan kişiyi mali yönden desteklemeyi hedefleyen politikalar pasif politikalar iken, aktif politikalar arasında işgücüne katılımın ve kişisel becerilerin artırılması sayılabilir (Şener, 2010: 3).

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), sosyal hizmetler, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) ve sosyal yardım programları (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK), Belediyeler) Türkiye’de sosyal korumaya ilişkin hizmet yürüten temel kurumlardır. Devlet tarafından finanse edilen ve karşılıksız olarak ödenen sosyal yardımlar primsiz ödemeler ve genel yardımlar olarak sınıflandırılır. Yaşlılık, özürllülük aylıkları primsiz ödemeler; ayni ve nakdi olabilen, genellikle düzensiz geçici yardımlar ise genel yardımlar içinde yer almaktadır (Şener, 2010: 2).

16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da tartışılmaya başlayan Sosyal Politika ve Yoksulluk tartışmaları, ülkemizde birkaç tema etrafında tartışılmaktadır. Ayşe Buğra’nın aktardığına göre kapitalizm mülksüz insanın var olabilmek için “özgür emeği”ni satmasıyla var olabildiği bir yaşam alanı sunarken, serbest piyasanın doğasından kaynaklanan bir şekilde işlerin düzensiz niteliği, yaşlı olmak, hasta olmak gibi nedenlerle asgari geçim düzeyini sağlayamayan insanların varlığı ve toplumu nasıl etkileyeceği tartışılır olmuştur. Yoksul

olmayan kesimler mekânsal olarak yoksullardan ayrılmayı talep eder ve yoksullar tembellik, kötü alışkanlara sahip olmak, çok fazla çocuk sahibi olmak gibi kişisel özellikleriyle suçlanırlar. Hayırseverlik ve sadaka anlayışı, bu çerçevede çalışılan diğer konulardandır. Hümanizm akımıyla beraber bu konular haklar bağlamında tartışılarak yoksulu suçlayıcı bakışı ortadan kaldırarak kimi kamu kaynaklı yardımlara başlamışlardır. Bu akımın açtığı yolla birlikte yoksulluk insani ve sosyal yönünün yanı sıra politik bir anlam kazanmaya başlamıştır (Buğra, 2007: 9-13).

Çok partili döneme geçene kadar sosyal politika uygulamalarında temel anlayış yoksulluğun kırsal alandan kente sıçramasının önüne geçilmesiydi. Bu dönemin ardından köyden kente göç, kent tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturmuş (Buğra, 2007: 9-16); aile yapısında ve toplumsal yapıda kimi değişikliklere neden olmuştur. Ayşe Buğra bu değişimleri köyden kente göç edip şehirde çalışmaya başlayanların kırsalla olan bağları; çalışmanın hayatı idame ettirmeye yetecek paraya sahip olmak anlamına gelmemesi ve çalışan yoksulluğunun görülmeye başlanması; kırsal alanlarda yaygın olan geniş aile yapısının kente yerini çekirdek ailenin alması ve geniş aile içi dayanışmanın verdiği sosyal güvencenin yitirilmesi; devlet ile bu dönüşümleri yaşayan toplum arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimler olarak 4 toplumsal kategoriye ayırmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra ise sosyal politika tartışmaları temel hak söylemleri ile anılmaya başlanmıştır (Buğra, 2007: 19-20).

Sosyal politika uygulamaları ve çalışmaları Türkiye'de sosyal sigorta, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmaları şeklinde dördü bir ayırım ile hayata geçmektedir. Sosyal politika kavramı bu uygulamalar ile sosyal adaleti inşa etme amacındadır. Sosyal sigorta acil durumlara karşı bireyleri mali yönden güvencesiz bırakmamayı, sosyal güvenlik yurttaşların geleceği ve sağlığını koruma altına almayı, sosyal yardım ülke koşullarında belli bir gelir seviyesinin altındaki kişileri ihtiyaçlarını giderme konusunda desteklemeyi ve sosyal hizmet kadın, yaşlı, engelli, çocuk gibi

toplum içindeki dezavantajlı bireylerin kamu kaynakları ile desteklenmesini hedefler (Sunar, 2011: 284; Yolcuoğlu, 2012: 151). Kastı ya da hatası olmayan çalışanları istihdam dışına çıkarıldığı durumlarda korumaya yönelik işsizlik sigortası ve kıdem tazminatı uygulamaları da Türkiye’de sosyal politikanın temel alanları arasındadır (Yüceol, 2009: 78). Sosyal yardımlar devletin ihtiyaç sahibi kesim ve kırılgan gruplara karşılıksız yaptığı ödemelerdir ve bu yönüyle diğer sosyal politika uygulamalarından ayrılır. Devlet bu hizmetleri gerçekleştirirken kişilerden herhangi bir karşılık beklemez, uygulamasını muhtaçlık ölçütüne dayandırır (Kılıç et al, 2012: 94).

Türkiye’deki sosyal politika araştırmalarında sosyal yardım kavramını genişleterek bu yardımın bir vatandaşlık geliri, temel hak olması gerektiğini savunan görüşler mevcut olsa da bu yardıma karşı çıkan görüşler maliyetlerin karşılanamayacağının yanında insanları tembelliğe iteceği ve suistimale yol açacağı fikirlerini de ortaya atmaktadır. Vatandaşlık geliri savunucuları ise bu yardımı, yardım alanları çalışmaktan uzak tutacak miktarda olmayan; yoksulluğun belirsizliğinin ve gelecek kaygısının yarattığı kırılganlığı azaltmaya amaçlayacak biçimde formüle etmektedir (Buğra ve Keyder, 2019: 87).

Sosyal yardımların sunulma şeklini zaman içinde değiştiren unsurlardan biri, akıllı kent kavramının ortaya çıkışı olmuştur. Teknolojik koşullar ve dönemsel ihtiyaçlara göre içeriği değişen akıllı kent kavramı, bilgi teknolojilerini kentsel hizmetlerin sunumunda kullanarak hayatın yeniden üretimini kolaşlaştıran şehirlerdir (Su et al., 2011: 1028; Gül ve Çobanoğlu, 2017: 1544). Engelliler ve yaşlılara verilen ücretsiz toplu taşıma kartları, sosyal hayata katılımlarını sağladığı gibi sosyal yardımlar arasında da gösterilebilir (Özdemir et al., 2019: 250).

Akıllı kentler kimi hizmetlerin sunulmasını sağlayan akıllı kart uygulamaları, hizmetlerin ve kullanıcıların kartlara tanımlanmasıyla gerçekleştirilir. Trafiğin yoğun olduğu saatlerde şehir için ulaşımı kolaylaştırmayı hedefleyen akıllı kavşak sistemleri,

ulaşım ve sosyal yardım alanında kullanılan akıllı kart projeleri, yolcu koltuğuna entegre edilmiş informatik sistemli taksiler, Ankara Bşyşkşehir Belediyesi'nin akıllı başkent uygulamalarından bazılarıdır (Akıllı şehir, 2022).

İKİNCİ BÖLÜM: YEREL YÖNETİMLER VE SOSYAL YARDIM

Bu bölümde yoksulluğun Türkiye'deki görünümüleri sayısal verilerle açıklanarak somut durum incelenmiş ve yoksullukla mücadele stratejisi olarak sosyal yardımların tarihinden başlanarak uygulama biçimlerine yer verilmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan kent yoksulluğu konusu ve mücadele etmek için kullanılan araçlar araştırılmıştır. Yerel yönetimlerin yoksulluğu azaltma konusundaki çabada sahip olduğu rol ve yardım türleri incelendiği bölümde bu konudaki uygulamalara yer verilmiştir.

2.1. 'de Yoksulluk

Yoksulluk Türkiye'de uzun yıllardır çalışılan, sorunları ve çözüm önerileri üzerine bilimsel yayınlarda, toplantılarda üzerine tartışılan, bu konuda kurulan kuruluşlarla gündemde tutulan bir konudur. Dünya Bankası'nın 1970'li yıllarda başlayan ve ülkelerin refah seviyelerini arttırmak amacıyla yaptığı çalışmalarında ilk kez gündeme gelen yoksulluk kavramı, ülkemizde de uzun bir tarihi geçmişe sahiptir ve 1990'lı yıllardan itibaren akademik alanda sıklıkla kendine yer bulmuştur (Şentürk, 2009: 206). Modern öncesi dönemde din yoksullara yardım ederek iyilik yapmayı güzellerken modern dönemde yoksullar kendi hatalarından dolayı bu durumda olan tembel insanlar olarak görülmüştür. Sanayi devrimi sonrasındaki süreçte ise yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak kırsalda yaşanan çözülüş ve kente yapılan yoğun göçler düzensiz istihdamın bir sonucu olarak çalışan yoksulluğunu ortaya çıkararak yoksulluğu da dönüştürmüştür (Buğra ve Keyder, 2019: 10).

Yoksulluk günümüzde Dünya'da ve Türkiye'de çok önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Dünya Bankası'nın açıkladığı rakamlar ışığında satın alma paritesine

göre günlük geliri 1.25\$'ın¹ (World Bank, 2022) altında olan nüfusun dünya nüfusunun toplamına oranı 1981 yılında 52%, 1990 yılında 43% ve 2011 yılında 17% olarak hesaplanmıştır. Dünyada 1 milyarın üstünde insanın yoksullukla mücadele ettiği bu verilere göre yoksulluk, Sahara Afrikası ve Güney Asya'da yoğunlaşmaktadır (Duran, 2015: 88).

Dünya'da büyük bir problem olan yoksulluk Türkiye için de önemli bir sorun alanıdır. Dünyanın %8'i 3.20\$ gelirin altında kazanırken Türkiye'de bu oran %1'dir. 5.5\$'ın altında ise dünyanın %19'u, Türkiye'nin %3'ü yer almaktadır. 2019 yılı anketlerine göre belirlenen 2018 referans yılı TÜİK verilerine göre ise gelirden en yüksek payı alan yüzde 20'lik dilim toplam gelirin %46.3'üne sahipken en düşük payı alan yüzde 20'lik kesim gelirin %6.3'ünü paylaşmaktadır. Bu oran güncel rakamlarda (2021 anketlerine göre belirlenen 2020 referans yılı) sırasıyla %46.7 ve %6.1'dir (TÜİK, 2021a).

Ülke genelinde göreceli yoksulluk ölçümleri yapan TÜİK ise çalışmalarında ülke bazındaki medya gelirini ve bu oranın yarısının altında yaşayan nüfusu göz önünde bulundurmaktadır (Duran, 2015: 88). Toplumun gelirden en fazla pay alan %20'sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20'sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 2018 ve 2020 yıllarında sırasıyla 7.4 ve 7.6 olarak ölçülmüştür. Gelirden en fazla pay alan yüzde yirminin gelirden en az pay alan yüzde yirmiye göre 7.4 ve 7.6 kat fazla gelir elde ettiği anlamına gelmektedir. Gelir dağılımında eşitsizliği ölçen Gini Katsayısı, 0 ile 1 arasında değer almakta ve sayı büyüdükçe eşitsizliğin arttığı anlamına gelmektedir. 2020 yılı sonuçlarına göre hesaplanan Gini Katsayısının 0,009 puan azalarak 0,401 olduğu tahmin edilmiştir (TÜİK, 2021a). Gelir ve yaşam koşulları araştırma sonuçları, 2021 yılı yoksulluk oranının %21,3 olduğunu ortaya koymuştur. Hanelerin bütçelerindeki

¹ Geçmişte 1.25\$ olarak baz alınan bu rakam dünya genelinde fiyat seviyelerinde yaşanan değişimlere bağlı biçim ve yoksulluk sınırını bu değişiklikleri yansıtabilecek şekilde güncellenmek için 2015 yılından itibaren 1.90\$ olarak baz alınmıştır. 2022 yılı sonbaharından itibaren ise 2,15\$ olarak güncellenecektir.

harcamalarda en fazla payı %24,1 ile konut ve kira harcamaları alırken bu oranı %20,8 ile gıda ve alkolsüz içecek harcamaları takip etmektedir. Bütçeden en düşük payı alan harcama grupları ise sağlık, eğitim ve eğlence/kültürdür (TÜİK, 2021b).

Türkiye’de nüfusun coğrafi dağılımında kentler öne çıkmaktadır ve nüfusu 20 binden az olan yerleşkeler kırsal alan olarak sınıflandırılmaktadır. Coğrafi alan sınıflandırılmalarında göz önünde bulundurululan bir diğer kritere göre ise idari statüler göz önüne alınmakta ve il ile belediye yönetimi dışında kalan alanlar kırsal alan ilan edilmektedir (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014: 14). Kırsal alan, kent bölgelerinin dışında kalan, ekonomisi tarımsal üretime dayalı, bucak, köy, mezra, kom gibi adlarla anılan, yüz yüze ilişkilerin geliştiği, işbölümü ve uzmanlaşmanın yaygın olmadığı yerlerdir (Geray, 1999: 63).

Türkiye sanayileşme sürecini tedrici olarak yaşamadığı ve yeni kurulan bir devlet güdüsüyle hızlı bir kalkınma çabası içine girdiği için; plansız ve çarpık kentleşme, bölgeler arası dengesizlik, göç ve tarımda çağın gereklerine ayak uyduramama gibi problemler yaşamaktadır. Kırsal alandaki ekonomik şartlar, kendi kendine yeterli olamayan kır insanını kentlere göç etmeye zorlamıştır. Hızla eriyen kırsal alan ve tarım kesimi devletin tarımı yaşatma, geliştirme ve bilimsel hale getirme politikalarına da yeterince imkân vermemiştir. Yeni kurulan Türkiye’de sanayileşme sürecinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve planlamanın sürece yeterince dahil edilememesi kentlerde yerleşim ve altyapı sorunlarına, ülkedeki bölgeler arasında gelişmişlik farklarına, tarımda dönemin şartlarına ayak uyduramamaya ve kırdan kente göçe neden olmuştur. Kırsal alanda geçim zorluklarının baş göstermesi insanları yeni arayışları ve büyük umutlarla kentlere göç etmeye itmiştir. Kentte ekonomik koşulları zor olan yaşam sosyal yardımların çeşitliliğini ve buralarda kümelenmesini artırmakta, kente umut besleyen kırsal nüfusu kendine çekmekte, sosyal yardım ağlarının cazibesi nedeniyle kentteki insanlar için de yaşanabilirliği artırmaktadır. Kırsal yoksulluk, kırdan kente göç ve

kentsel yoksulluk birbirini yeniden üretmeye ve sosyal yardım alan kişi sayısında artışa neden olmaktadır. Bu zinciri kırmamanın yolu kırsal kalkınmanın hızlandırılması ve sosyal yardımların bu bölgelerde de yoğunlaşmasıdır (Kartal ve Demirhan, 2014: 137). İnsanlar açısından kentte yaşanan yoksulluğun çözümünü arayacak pek fazla yol olmamasına rağmen kırdan yaşayanlar için kente yapılacak göç yoksulluktan kurtulma ihtimalini tanımaktadır. Kırsal alanda mülkiyet ilişkileri içine giremeyenler ve küçük toprak sahipleri kırsal yoksulluk içerisinde grup olarak sayılmaktadır. Kentte yaşadıkları durumlar ise çoğu zaman gelire dayalı yoksulluk, eğitim, sağlık, kamu hizmeti, teknolojik imkanlardan yoksunluktur (Kartal ve Demirhan, 2014: 142).

Kırsal yoksulluk, yoksulların geleceğe bakışları veya yoksulluğa buldukları çareler bakımından kentsel yoksulluktan farklıdır. Kentteki kişi yoksulluk çıkmazına girdiğinde aslında önünde çok fazla seçenek yoktur. Bunlar geçimlerini sağlayacak gelirden mahrum olduklarında sosyal yardım ağlarına bağlanabilirler ya da hukuki olmayan yollara sapabilirler. Ancak kırsal alandaki yoksul önünde iş bulacağı ve geçimini sağlayacağı büyük şehirlere göç etmek alternatifi vardır. Bu yüzden özellikle 1950’lerden itibaren kırdan kente yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır ve 1980’lere kadar uzanan göç dalgalarında insanlar kendilerine bir yer bulmayı başarmıştır (Baloğlu, 2005). 1990’ların ardından ise dayanışmanın yerini gecekondu bölgelerinde ticarileşmenin alması sonradan göç edenlerin kentte tutunabilmelerini zorlaştırmıştır. Işık ve Pınarcıoğlu (2001), 1998 yılında Sultanbeyli’de yaptıkları çalışmanın önemli bir sonucu olarak bu durumu “Nöbetleşe Yoksulluk” kavramıyla açıklamışlardır. Bu sisteme göre mahalleye ilk gelenler evlerini yapmakta kente alışmaya ve tutunmaya çalışmaktadır hatta başarılı olmaktadır. Geliri artan gecekondu sahiplerinin evinin eşyalarını yenilediği, ikinci ya da üçüncü katlarını inşa ettiği kaydedilmiştir. Kırdan kente göç dalgasıyla gecekondu'lara yerleşen bu kişilerin yaşadıkları mahallede terzi, bakkal, berber gibi küçük işletmeler açtığı görülmüştür. Mahalleye ikinci bir göç dalgasıyla gelenler ise ilk dalga ile gelen

yerel sakinlerin yardımıyla evlerini kurup işlerini bulmuşlardır. Mahalledeki küçük işletmelerde işçi olarak çalışıp gecekonduların ikinci katlarında kiracı olmuşlardır. Böylece ilk dalga sakinleri yoksulluklarını devredecekleri bir kesim bulmuş ve yoksulluk, daima sonrakilere devredilir hale gelmiştir. Nöbetleşe yoksulluk kavramı, güç sahiplerinin, ötekisini güçsüz ve mülksüz olarak yaratma ihtiyacını göstermektedir. Fırsatını bulan ekonomik gücünü arttırmak ve sınıf atlamak çabasını gerçekleştirmek için çaba göstermektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2018).

Kentsel yoksullukla savaşımların kente göç ederek gelme oranları ve gelenlerin göç etme tarihlerine ait veriler net olarak tespit edilemese de monografi çalışmaları yapanlar, kırsal nüfus oranındaki azalma ve kent nüfusundaki artışlardan yoksulluğun kentlere taşındığı ve kentte yoksulluk çekenlerin kırdaki da benzer koşullarda yaşamış olduğu çıkarımında bulunmaktadır (Aslan, 2019; Işık ve Pınarcıoğlu, 2019).

2.2. Sosyal Yardımın Tarihçesi

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin kurulması kentli çalışanların temel alınması ve kırsal istihdamın sistem dışında bırakılmasıyla gerçekleşmiştir. 2000’li yıllarda sosyal güvenlik sisteminde yapılan köklü değişikliklerle Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer bağımsız çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu’ndan (BAĞ-KUR) oluşan üçlü bir yapıya geçilmiştir. Yararlanıcılar sırasıyla memurlar, işçiler, esnaf ve küçük sanatkarlardır. Bu kurumların tek çatı altında toplandığı diğer bir köklü değişim 2001 yılında gerçekleşmiş ve tüm kurumlar Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde birleştirilmiştir. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur’un imkanları eşitlenmiştir. Sosyal güvenlik alanında meydana gelen bir diğer önemli gelişme Genel Sağlık Sigortası (GSS)’nda yaşanmıştır. Eski sisteme göre çalışanlar ve onlara bağımlı olanlar sosyal sigorta sistemi içerisindeyken yeni düzenlemeyle istihdam

içerisinde yer almayanlar ile zorunlu prim ödeyip gelirleri belli bir sınırın altında olanlar belli koşullar ve destekler ile sağlık sigortası kapsamına alınmıştır (Şener, 2010: 9).

Türkiye’de devlet kanallarıyla gerçekleştirilen sosyal yardımların sağlanması için görevli kuruluşlardan ilki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM)’dür. Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, yerel yönetimlerin de maddi ve manevi, ayni ya da nakdi yardımları bulunmaktadır (Taşçı, 2010: 133).

2.3. Yardım Türleri

Sosyal yardım kavramının temelleri sanayileşmeye kadar gitmektedir. 1980’lerde başlayan küreselleşme ve yeni-liberal dünya düzeni ile birlikte sosyal yardımlar dünyada ve Türkiye’de önem kazanmaya başlamıştır (Taşçı, 2010: 128; Mecek et al., 2018: 435). Ekonomide sermayenin kar oranlarını artırması amacının ilk hedef olması sonucunda insanların giderek yoksullaştığı ve sosyal yardımlara olan gereksinimin arttığı görülmektedir. Türkiye’de de dünyada yaşanan değişikliklere paralel olarak gelir dağılımında alt ve üst tabakalar arasındaki makas açılmaya başlamıştır (Taşçı, 2010: 128). Merkezi idarenin kamusal sosyal yardımlarının yanında yerel idareler de bu konularda çalışmalarda bulunmaktadır. Yardımlar genel olarak ayni ve nakdi olmak üzere iki biçimde sunulur. Neoklasik İktisat Teorisine göre, nakdi yardımların iktisadi temeller içerisinde çok daha verimli olacağını savunan görüşler vardır. Bu görüşlere göre merkezi hükümet bireylere ve yerel yönetimlere nakit transferinde bulunmalı, optimum gelir düzeyinin sağlanmasına yardımcı olduktan sonra ise tüketici tercihleri ve piyasa rekabetine alan tanınmalıdır. Gelir dağılımı haricinde yapılacak olan herhangi bir müdahale tüketici faydasını düşürecektir (Thurow, 1974: 190-193; Thurow, 1976: 361).

Nakit transferleri insanlara para sağlarken, yiyecek transferleri (veya gıda yardımı) emtia dağıtımını içerir (Gentilini, 2016: 137). Sosyal yardımların sunulma yöntemleri konusunda ayni ve nakdi yardımlara yönelik olarak yürütölen verimlilik ve fayda (Gentilini, 2016:135-136) tartışması konusunda uzlaşma sağlanamamaktadır (Gelan, 2005). Kimi görüşler nakdi yardımların daha hızlı ve düşük maliyetli olduğunu savunurken kimi görüşler gıda yardımlarının dağıtımını finanse etmenin nakdi yardımlara göre tercih edilebilir olduğu görüşündedir (Oxfam, 2005: 4).

2.3.1. Ayni Yardım

Nakit para transferleri haricinde yapılan ayni yardımlar barınma, tarımsal girdiler ve sağlık hizmetleri gibi çok çeşitli biçimlerde sunulabilir (Gentilini, 2016: 137). Ayni yardım, gıda veya temizlik gibi tek bir ihtiyaca odaklanabilir ve yararlanıcılara ihtiyaçlarını karşılamaları için doğrudan öğeler sağlayabilir. Faydalanıcıların ihtiyaçlarına veya tüketecekleri gıda kalemlerine karar vermek, tedarik edilen mallar ile gerçek talep arasında uyumsuzluklara neden olabilir (Gelan, 2006: 601-605).

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği madde 3 ve 13’e göre “yiyecek, giyecek, ev eşyası, yakacak, kırtasiye, tersine göç, barınma, bakım, onarım, mesleki eğitimler, çocuklara yönelik eğitimler, psikolojik destek ve danışmanlık gibi muhtaç kişi ve dar gelirli müracaatçının ihtiyacına göre belediye bütçesinin imkanları dahilinde verilecek mal, malzeme ve hizmet yardımlarını” kapsamaktadır.

Ceren Ark Yıldırım’ın 2018 yılında Başakşehir Destek Kart hakkında yaptığı çalışmada ortaya çıkan bulgular, ihtiyaç sahibi hanelerin koli yardımı şeklinde yapılan ayni yardımları verimsiz olarak tanımladığını ortaya çıkarmıştır. Kolilerden çıkan kuru bakliyat malzemelerinin uzun pişme süresi ve bu süreçte yoğun yakıt kullanımının faturaya getirdiği maliyet bu gıda ürünlerinin çöpe atılması eğilimine neden olmuştur.

Sosyal yardım sağlama yöntemi olarak koliler, insanların ihtiyaçlarına ve gerçekten kullanacaklara malzemelere yönelik seçme imkanı tanımamaktadır (Yıldırım, 2018: 603).

2.3.2. Nakdi Yardım

İhtiyaç sahibi kişilere nakit para olarak yapılan transferlerdir (Gentilini, 2016: 137). Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği madde 3 ve 12'ye göre nakdi yardımlar “dar gelirli kişi ve ailelere, bu yönetmelik kapsamında belediye bütçesinin imkanları dahilinde yapılacak para ya da özel anlaşmalarla para yerine geçebilecek sosyal yardım kartı, akıllı kart, elektronik para, alışveriş çeki-kuponu, EGO kontörü vb. ödeme hizmetleri ve araçları ile yapılacak yardımlar” olarak tanımlanmıştır.

Nakdi yardımların kadınları aileye veya haneye daha az bağımlı hale getirme, esnafa destek olma, daha az damgalayıcıyı olma gibi özellikleri ile aynı yiyecek veya giyecek dağıtımına kıyasla daha fazla seçenek sunması gibi artıları görülmekte (Yıldırım ve Smyrl, 2019: 86) ve her iki yardım yöntemi bu özellikler üzerinden kıyaslanmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından kırsal nitelikleri ağır basan bir ilçede² yapılan yardımlara yönelik olarak çalışmada gözlenen sonuç, sosyal yardım alanında çalışan sayısının ve eğitiminin yardıma başvuranların ihtiyaçlarını değerlendirmek için yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2015 yılında, düşük gelirli ailelere dağıtılan gıda kolileri belirli şirketler tarafından satılan “hediye kartları” ile değiştirilmiş ve önceden tanımlanmış ürünlerin satın alınmasına imkan sağlayan akıllı kartlar dağıtılmıştır. Bu kartlardan 200 Türk Lirası olarak yapılan nakit transferler belli kart sağlayıcısı özel sektör yüklenicileriyle ve beş ulusal süpermarket zincirinin yerel şubelerinde kullanılabilecek şekilde; alkol, tütün ürünleri, takı, mobilya ve temizlik ürünleri gibi bazı ürünleri dışarıda bırakarak dizayn edilmiştir. SYDV, aynı bağışlardan

² Çalışmada, katılımcıların kimliklerini korumak amacıyla ilçe ismi yer almamaktadır (Yıldırım ve Smyrl, 2019: 9).

sosyal kart programına geçişin mevcut ürünlerin kalitesi ve yararlanıcılara bırakılan seçim özgürlüğü açısından mantıklı bir seçim olduğunu tespit etmiştir. Yardımları alan kişilerse kartların yalnızca belirlenen marketlerde kullanılmasının ve ulusal indirim mağazalarının bu firmalar dışında tutulmasının sınırlayıcı olduğunu ifade etmiş, satın almak için mağaza kısıtlaması olmasının aynı yiyeceği daha pahalıya almaya sebep olduğunu ifade etmiştir. Bu durumdan dolayı gıda kolilerini daha fazla ürün sağladığı için tercih ettiklerini ve eski sistemin daha iyi olduğunu söyleyenler mevcuttur. Kart ile satın alınması öngörülen ürünlerden olmayan ilaçları satın almak için komşusunun istediği ürünleri kart ile satın alan ve karşılığında nakit para ile değiş tokuş ederek ilaçlarını elde eden bir kullanıcı ise pratikte gözlenen ilginç bir noktaya değinmiştir. Yardımların gerçekten ihtiyaç sahibi kişilere gitmediği gibi bir algının mevcut olduğu sonucuna da erişilmiştir. Elde edilen bulguların sonucunda özel sektör yüklenicisi bir firmadan satın alınan kartların PTT karta yapılan yüklemeler ile değiştirilmesiyle yukarıda bahsedilen sorun alanları çözülmeye çalışılmış ve yalnızca belli marketlerde kullanılabilir olan düzenleme kaldırılmıştır (Yıldırım ve Smyrl, 2019: 74-77).

Kentsel bir belediyede³ yapılan diğer çalışma, belediye tarafından düzenli olarak doldurulan ve gıda, giyim, okul malzemeleri ve tekerlekli sandalye gibi bazı tıbbi malzemelerin satın alınmasında kullanılan ödeme kartı bankalardan edinilmiştir. Kart, bölgede tespit edilen 16 işletmede geçerli olarak tasarlanmıştır. Bu bölgede yapılan çalışmada kullanıcıların bakliyatları tüketmeden çöpe attığını, çünkü kalitesi düşük bulunan ve pişmesi çok geç gerçekleşen bakliyatların enerji maliyetlerini artırdığı sonucu elde edilmiştir. Çalışmanın, Buğra ve Keyder'in (2003) aynı yardımların kamu idareleri için önemli maliyetler yarattığı, hem üreticiler hem de tüketiciler için etkisiz olduğu ve

³ Çalışmada, katılımcıların kimliklerini korumak amacıyla ilçe ismi yer almamaktadır (Yıldırım ve Smyrl, 2019: 9).

yardım alanlar için damgalayıcı olduğu yönündeki sonuçlarını desteklediği ifade edilmiştir (Yıldırım ve Smyrl, 2019: 80-83).

2.4. ra Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Kartı Örneği

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından sosyal hizmetler kapsamında verilen sosyal yardımlar ayni ve nakdi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Başvurular ihtiyaç sahibi kişi tarafından yapılabileceği gibi bu kişiler adına yapılacak ihbarlar da kabul edilmektedir. Yardım alacak kişilerin gelir durumları ve mal varlıkları ölçülür. Değerlendirmeler evraklar üzerinden yapılır ve gerekli görülen durumlarda yerinde inceleme gerçekleştirilir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği'nin 6. maddesi sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanacak kişileri dar gelirli aileler ve muhtaç kişilerin yanı sıra afet ve salgın gibi nedenler dolayısıyla gelirinden olmuş kişiler, geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlayan muhtaç kişiler ile kamuda eğitim alan öğrencilerden vakıf eğitim kurumlarında %100 burslu olarak eğitim gören öğrenciler olarak saymıştır.

Yönetmelik 3. maddesinde muhtaç kişileri aile içindeki 16 yaş üstü bireyler için asgari ücretin aylık net tutarının 1/3 ya da azı olarak belirlemiştir. Bu miktar 2022 yılı ilk altı ayında geçerli olan net asgari ücret verilerine göre 1417,8 ve altı miktara tekabül etmektedir. Yine aynı maddeye göre aylık geliri asgari ücretin iki katını geçmeyen aileler dar gelirli olarak sayılmıştır.⁴

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin saydamlık ve hesap verilebilirlik ilkeleri kapsamında yayınladığı 2019 yılı Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyet Bilgileri Raporu'na göre Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin aile, yaşlı, engelli, çocuk ve

⁴ 2022 yılı için asgari ücret 5004 lira ve net 4253,40 lira olarak belirlenmiştir (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022).

öğrencilere yönelik 24 farklı sosyal yardım faaliyeti mevcuttur (giysi yıkama merkezleri, eğitim ve dinlenme tesisleri, sünnet organizasyonu, Ankara sokaklarında çalışan çocuklar merkezi, engelliler hizmet ve rehabilitasyon merkezi, görme engelliler eğitim ve teknoloji merkezi, engelli öğrencilere yemek yardımı, akülü sandalye, tekerlekli sandalye, hasta bezi, yaşlılara hizmet merkezi, bilgi erişim merkezi, şefkatevleri, barınma evi, taziye çadırı hizmetleri, gıda ve temizlik malzemesi yardımları, ekmek yardımı, yakacak yardımı, iftar çadırları, giysi yardımı, ev eşyası yardımı, psikolojik danışmanlık ve destek hizmetleri, sabahları çorba dağıtımı, belediye başkanlığından yardım alan ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının servis ücretlerinin karşılanması hizmeti, yerli üreticilerden yetiştirdikleri ürünlerin (soğan, nohut, mercimek) alınıp ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılması). Tüm ilçelerde 265 milyar liraya yakın harcama yaparak gerçekleştirdiği hizmet verdiği sosyal yardım faaliyetlerinden ortalama 87.000 kişi faydalanmıştır (ABB, 2019a).

Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 24 Kasım 2019 tarihinde 1607 karar numarası taşıyan tutanağında "Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur." ibaresi yer almış ve Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi Sosyal Yardım Yönetmeliği'ne "Yardımlar aynı yardım yerine geçebilen akıllı kart, alışveriş çeki (kuponu) vb. ödeme araçları ile yapılabilir." ibaresinin eklenmesi oybirliği ile kabul edilmiştir. Böylece 2019 yılı Hizmet Raporu'nda 2020 için planlanan yardımlar arasında yer alan sosyal yardım kartının (Başkent Kart), hukuki temelini oluşturulmuştur (ABB, 2019b).

Başkent Kart, lansmanında "bir elin diğer eli görmeyeceği çağdaş bir yardım sistemi" olarak tanıtılmıştır. Sosyal yardım alan aileler için önceden aynı olarak yapılan yardımlar yerine nakdi yardımların yatırıldığı kartları vatandaşlar da alıp harcamalarında kullanabilmektedir. Yardım alan kişiler ile yardım almadığı halde ödemelerinde kullanan kişilerin kartları aynı tasarıma sahiptir. Banka kullanımından kaynaklanan komisyonların

çok düşük olduğu kartta bu komisyonlar da yardım havuzunda kullanılmak üzere belediyeye aktarılmaktadır. Kartın tanıtımında, belediyenin gıda kolisi sisteminde gördüğü aksaklıkların var olmayacağını altı çizilmiştir. Dağıtım esnasında ortaya çıkan aktarım ve personel gücü masraflarının oradan kalkacağı, buradan yapılan tasarrufun tekrar sosyal yardımlarda kullanılacağı belirtilmiştir. Tek bir tüccarın bu konuda kazanç elde etmeyeceğı de belediyenin vurguladığı ve avantaj olarak gördüğü noktalardan biridir (ABB, tarih yok).

2021 yılında kullanıma giren Başkent Kart hakkında Mansur Yavaş, kart sistemine geçiş hazırlıkları yaptıkları esnada pandeminin çıkması ile birlikte hazırlıkların tamamlanmakta geciktiğini, bu yüzden alternatif bir yöntem olarak ihale yoluyla belirledikleri bir firmanın kartını dağıttıklarını açıklamıştır. 150.000-200.000 kişi olarak belirttiğı bu sayının alışveriş istatistiklerine bakıldığında çikolatanın en çok satılan ürün olduğı öğrenilmiştir (Teke Tek, 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YEREL YÖNETİMLERİN SOSYAL YARDIMLARINDAN MEMNUNİYET ANALİZİ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmada kullanılan yöntem, veri toplama yöntemleri, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri açıklanmıştır. Sosyal yardım alan kişilerin geçmiş dönemde aldıkları koli yardımı ve günümüzde edindikleri kartlı sosyal yardımlara yönelik memnuniyetleri ve eleştirilerine ilişkin bulgular paylaşılarak verimli olduğu görülen yardım yöntemine ilişkin analizler yer almıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi kullanılarak tema ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

3.1. Ankara Hakkında Genel Bilgiler

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve Başkent olma özelliğini taşıyan Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı verilerine göre nüfusu 5,747,325'dir ve 25,706 kilometre kare yüz ölçüme sahiptir. 25 ilçesi bulunan Ankara, ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesi ile birlikte 26 belediyeye bölünmüştür. İlçe sayısına göre en büyük dördüncü, yüzölçüme göre üçüncü, nüfusa göre ikinci en büyük ildir. Nüfusu en yüksek 3 ilçesi sırasıyla Çankaya, Keçiören ve Yenimahalle'dir (T.C. İçişleri Bakanlığı, t.y.).

2020 yılında Ankara'da kent sakinlerinin %7.72'si çok boyutlu yoksulken %2'si aşırı yoksuldur. Türkiye genelinde çok boyutlu yoksulluk oranı %18.30'dur ve Ankara kentinde yoksulluğun Türkiye geneline göre düşük olduğu gözlenebilir. Bu oran UNDP tarafından 2019 yılında yüz bir ülkeyi için hesaplanan %23.1 ile karşılaştırıldığında da Ankara ili özelindeki çok boyutlu yoksulluğun ülke ortalamasının altında olduğu tespit edilmiştir (Güler et al., 2020).

2012 yılında Ankara Kalkınma Ajansı'nın teşvikiyle yapılan Ankara'nın Yoksulluk Haritası çalışması 2012 yılı aralık ayında Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve Türkiye'nin kentsel alan örüntüsünde değişiklik yapılan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dan öncesine dayanmaktadır. Bu kapsamda nüfusu yirmi binin üzerinde olan ve o dönemde var olan toplam yirmi beş ilçesinin kentsel nitelik taşıyan on altısı çalışmada yer almıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre nitel verilerin toplandığı Altındağ, Mamak, Etimesgut, Sincan ve Keçiören ilçeleri arasında göreceli yoksulluğun en yüksek olduğu ilçe Sincan iken beşinci sırada Keçiören, altıncı sırada Etimesgut, on ikinci sırada Altındağ ve on dördüncü sırada Mamak yer almaktadır. Kişi başı yıllık gelir düzeyinin Ankara genelinde en düşük olduğu ilçeler Akyurt, Keçiören, Sincan ve Altındağ'dır (Taş, 2012). Aylık ortalama harcama düzeyi de bu ilçelere ek olarak Şereflikoçhisar, Kazan, Elmadağ, ve Akyurt ilçelerinde düşüktür.

Ankara'da sosyal yardımlara erişim oranını %8.12'dir. Elmadağ, Akyurt, Altındağ, Gölbaşı, Mamak ve Keçiören ilçelerinde sosyal yardımlara erişim oranı Ankara ortalamasının üzerindeyken Etimesgut, Pursaklar, Çubuk, Kazan, Yenimahalle, Çankaya, Polatlı, Beypazarı, Şereflikoçhisar, Sincan ilçelerinde ortalamanın altındadır. Ankete katılanların %37'si aylık geliriyle zor geçindiğini ifade etmiştir. Aylık geliriyle geçinmenin çok zor olduğunu ifade edenlerin %52.20'si Altındağ, %44'ü Keçiören, %49'u Mamak ve %46'sı Sincan'da yaşamaktadır. Katılımcıların %24'ü gıda, %21'i barınma konusunda yoksulluk hissettiğini belirtmiştir. Katılımcıların yanıtlarından derlenen bilgilere göre Ankara kentsel alanında işsizlik, eğitimsizlik ve tembellik yoksulluğun en önemli üç nedeni olarak görülürken varlıklı olmanın nedenleri de eğitimli olmak, miras ve çalışkanlık olarak sıralanabilir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Bu bölümde araştırmada izlenen araştırmada kullanılan yöntem, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri ile veri toplama süreci ele alınmış, verilerin analiz yönteminden bahsedilmiştir. Nitel araştırma teknikleriyle verileri toplanan çalışma, betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi kullanılarak tema, kategori ve alt kategoriler halinde incelenmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Yöntemi

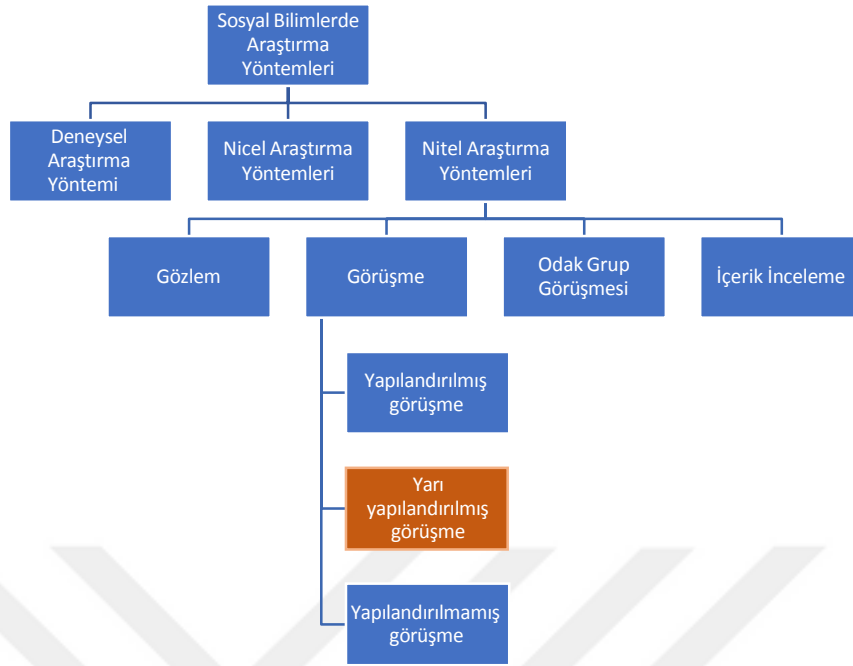
Bu çalışmada sosyal yardımların sunulma yöntemlerinden olan koli yardımları ve kart yardımlarına yönelik memnuniyet analizi yapılması hedeflenmiştir. Bunun için Ankara'nın Altındağ, Eryaman, Keçiören, Mamak, Sincan ilçelerinde yaşayan, aynı ya da nakdi yardım alan ve/veya geçmişte bu yardım türlerinden edinmiş olan kişilerle görüşülerek sosyal yardımların sunulma yöntemleri ve içeriğine yönelik görüşleri öğrenilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada örnekleme grubuna kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmış ve katılımcıların evlerinde veya işyerlerinde yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmede önceden hazırlanmış sorular belli bir sistemle sorularak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme esnasında sorular üzerinde değişiklikler gerçekleşmiş, ekleme veya çıkarmalar yapılmıştır. Görüşmeler betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi kullanılarak tema ve alt temalara ayrılarak analiz edilerek gerçeğin görünümünü ortaya koymak hedeflenmiştir. Veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından analiz aşamasına geçilmiş ve veriler nitel veri analiz programı olan NVIVO aracılığıyla literatür taraması ve görüşmeler sonucunda çıkarılan tema ve kategoriler çerçevesinde kodlanarak demografik veriler ve söylemlerde

ışığında çözümlenmiştir. Elde edilen veriler üç tema, altı kategori ve dokuz alt kategoride incelenmiştir.

Çalışma, nitel veri toplama yöntemi ile yapılmıştır. Sosyal bilimlerde araştırmalar çok fazla konuşulmayan bir konuda ise keşif amaçlı, olgunun sınırlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı, çalışılan problemin sebebini ortaya koyabilmek için açıklayıcı, olgu ve problemin geçmişi, mevcut durumu, geleceğe dönük önermelerini belirleyebilmek için değerlendirme amaçlı olarak yapılabilir. Çalışmanın sonucunda geçerli, genellenebilir ve tutarlı sonuçlar elde etmek hedeflenir. Çalışmalar yapılırken deneysel araştırma yöntemi, survey araştırması ya da nitel araştırma yöntemi kullanılabilir (Böke, 2011: 13-23). Nitel araştırma yöntemleri görüşme, gözlem, odak grubu görüşmesi ve içerik inceleme tekniklerinden oluşmaktadır. Görüşmeler kendi içinde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak çeşitlenmektedir. Tablo 3.1, kullanılan araştırma yönteminin sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri içerisindeki konumunu göstermektedir. Yapılandırılmış görüşmelerde kapalı uçlu sorular önceden belirlenmiştir. Alınan cevaplar sayısal verilere dönüştürülebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmede sorular açık uçludur; kendi içerisinde sistematik bir yapı izlerler. Yapılandırılmamış görüşmede ise herhangi bir sistematik ön hazırlık olmadan araştırma konusu çerçevesinde soru yöneltilir. Kişinin görüşme konusundaki deneyimi önemlidir (Böke, 2009: 278-280).

Nitel araştırmalara yönelik bir tanıma göre, nitel araştırma gözlem, görüşme ve içerik inceleme gibi veri toplama yöntemlerini kullanan, doğal ortamında gerçekleşen görüşmelerle olayların ve düşüncelerin bütüncül şekilde anlamlandırılmaya çalışıldığı süreç olarak tanımlanabilir (Yıldırım, 1999: 10). Nitel araştırmanın dünyaya dair yorumlayıcı ve doğal bir yaklaşımı vardır. Bu, nitel araştırmacıların kendi doğal ortamlarındaki şeyleri insanların olaylara verdiği anlamlar açısından anlamlandırmaya çalışması veya yorumlaması anlamına gelir (Denzin ve Lincoln, 2011: 3).

Tablo 3.1: Kullanılan Araştırma Yönteminin Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri İçerisindeki Yeri

Kaynak: (Sönmez ve Alacapınar, 2019)

Çalışmada nitel veri toplama yönteminin seçilme nedeni araştırmanın konusunu oluşturan hipotezlerin sınanmasına olanak sağlayacağına inanılmasıdır. Kişilerin sınırlı olmayan bir zamanda ve onları sınırlamayan bir soru setiyle, yaşadıklarını, görüşlerini ve yorumlarını aktarmasına olanak sağlanmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemi, soruların önceden kendine özgü bir sistematiğe oluşturulması açık bırakılan bir alan kalmasının önüne geçerken kişilerin bu sorularla sınırlı tutulmaması öngörülen noktaları ortaya çıkarmıştır. Kimi zaman sorular katılımcılara açıklanmış, soruların sırası değiştirilmiş ve anlatılan bilgi ışığında yeni sorular yöneltilmiştir. Soruların açık uçlu olması uzun yanıtlar ile konunun etraflıca ele alınmasına olanak sağlamıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme metodu bu çalışmada katılımcıların koli ve kart yardımlarına ilişkin görüşleri hakkında derinlemesine ve net cevaplar alabilmeyi sağlamıştır. Analiz aşamasında kullanılan betimsel yorumlayıcı analiz yöntemi katılımcıların görüşlerine belli bir sistematik içerisinde yer verilebilmesi ve bilimsel kategorizasyonun sağlanmasını kolaylaştırmıştır.

3.2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden aynı ya da nakdi yardım alan ve/veya geçmişte bu yardım türlerinden edinmiş olan kişiler oluşturmaktadır. Örneklem grubu kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu yöntemle ulaşılması güç olan bir örneklem grubundan bir kişiye erişilir, örneklem grubunun bir ögesi olan kişi yardımıyla diğer ögelere ulaşmak hedeflenir. Görüşülen kişi sayısı arttıkça onlar da diğer ögelere ulaşma konusunda kapı görevi görmektedir. Bu yöntemde dikkat edilmesi gereken nokta, ulaşılan ilk kişinin yönlendirmelerinin doğru olup olmadığının tespitinin yapılabilmesidir (Böke, 2009: 129). Araştırma kapsamında farklı ilçelerden erişim kişilerine ulaşılmış, onlarla yapılan görüşmelerin ardından sosyal çevrelerinde yer alan ve yardım alan kişiler ile görüşmeler tekrarlanmıştır.

3.2.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve bir görüşme türü olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği seçilmiştir. Önceden hazırlanmış sorular belli bir sistematik dâhilinde katılımcılara sorulmuştur. Soru akışında öncelikle demografik sorulara ardından geçmişte ve/veya günümüzde aldıkları aynı veya nakdi yardımlara yönelik olarak koli yardımlarının içerikleri, çeşitliliklerine ve kalitesine yönelik memnuniyetleri, kart yardımından memnuniyetleri ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, her ikisini karşılaştırmaya yönelik sorular, seçim şansları olması durumunda tercih edecekleri sosyal yardım yöntemine dair sorular yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme metodu sayesinde görüşmeler, öngörülemeyen noktaları açığa çıkarabilmeye olanak sağlaması için yapılandırılmış görüşme formunda dizayn edilmemiş; fakat konuşulmamış konuların kalmaması için önceden hazırlanan soru setiyle yönlendirilmiş ve yapılandırılmamış görüşme yöntemi de tercih edilmemiştir.

3.2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine hazırlık aşamalarından biri olan literatür taramasının ardından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve soru setinin anlaşılabilirliğini ve geçerliğini sağlamak amacıyla ön görüşmeler yapılmıştır. Çalışma veri toplama aşaması için hazır hale geldiğinde katılımcılarla evlerinde veya işyerlerinde, kimi katılımcılarla müsait olma durumlarına göre randevulaşmadan, özellikle bağlantı kişileriyle belirli yer ve saatte planlı ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirleyen asıl etken araştırmanın yapısı olmasına rağmen Hennink ve Kaiser çalışmalarında 9-17 arasındaki kişi ile yapılan mülakatların veri elde etmek için uygun bir büyüklük olduğunu (Hennink ve Kaiser, 2021: 9) ifade etmiştir. Çalışma kapsamında Ankara'nın Altındağ, Eryaman, Keçiören, Mamak, Sincan ilçelerinde yaşayan, aynı ya da nakdi yardım alan ve/veya geçmişte bu yardım türlerinden edinmiş olan 18 kişi ile görüşülerek ikna edici veri grubuna ulaşılmıştır.

Görüşmeler, ses kaydı ile kayıt altına alınmış, kayıtlar görüşme esnasında tutulan notlarla desteklenerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Katılımcıların kimliklerini saklı tutabilmek amacıyla metin içinde kendilerinden bahsederken Tablo 3.2'de açıklanan kodlama yöntemi kullanılacaktır.

Tablo 3.2: Görüşme Yapılan Katılımcı Kimliklerine Yönelik Kodlamalar

İLÇE	Cinsiyet	Kısaltma
Altındağ	Erkek	Altındağ-1E
Eryaman	Kadın	Eryaman-1K
Keçiören		
Mamak		
Sincan		

Kodlamalarda ilk olarak yaşadıkları ilçe, ardından görüşme numarası cinsiyetleri yer almaktadır. Örnek: “Altındağ-1E” kodu, Altındağ ilçesinde yaşayan kişiye atanan numarayı ve katılımcının cinsiyetinin erkek olduğunu belirtmektedir.

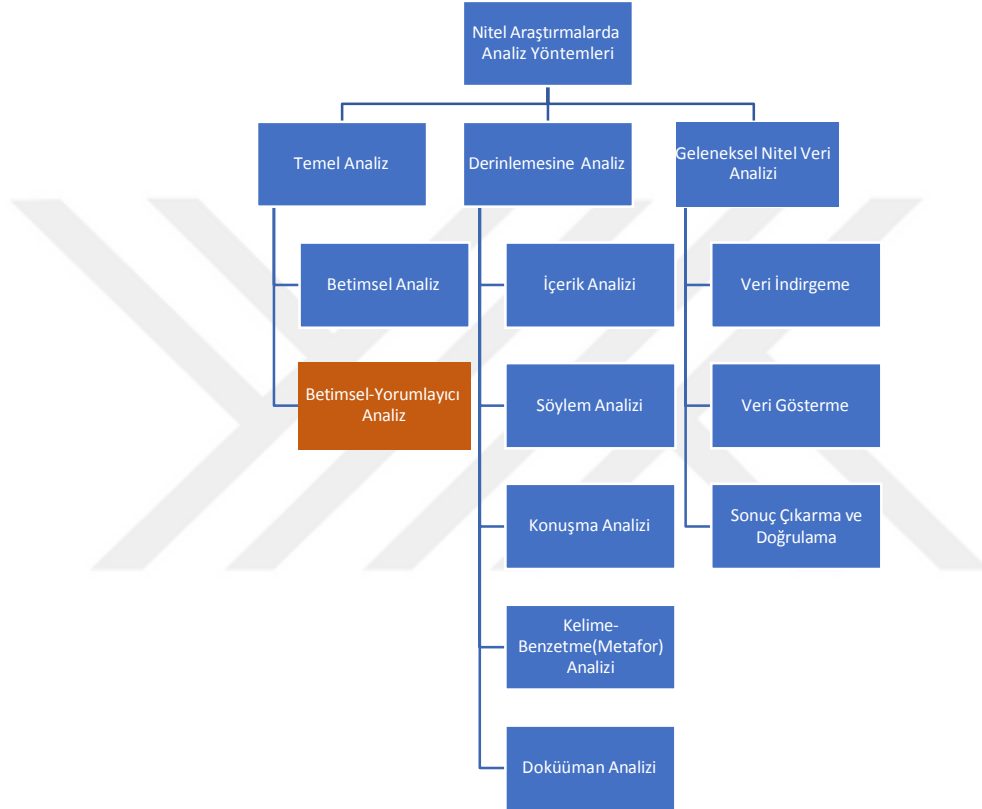
2.2.5. Verilerin Analizi

Sosyal bilimlerde nitel araştırmaların sonuçlarını nicel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi sayısallaştırmak kolay değildir (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 277-278). Nicel araştırma, realist bir felsefeye dayanan ve pozitif bilimi temel alan yöntemdir. Evrende açıklanabilir, tekrarlanabilir bir düzen olduğunu ve aklın kurallarıyla bu sistemi anlayabileceğini söyleyerek nitel araştırmadan ayrılır. Nitel araştırma yöntemlerine göre evrende kaos hakimdir ve evrenin kurallarıyla insan zihninin kuralları aynı olmadığı için evrensel bir gerçeklikten söz edilemeyeceği inancına dayanır. Bu yüzden gerçek aynı kalmaz, değişir, zamana ve mekana göre değişkenlik gösterir, politika, tarih, ekonomi, kültürden etkilenir. Nitel araştırma yöntemi için her şey araştırmanın konusu yapılabilir. Her olgu nedensellik zinciri içinde birbirine bağlanmaz ve neden ile sonuçları görmek her zaman kolay olmaz. Bu yüzden nitel araştırma yönteminde insanın bilgisi daima şekillenir (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 72-73).

Nitel verilerin analizi üç temel başlıkta gerçekleştirilir. Tablo 3.3, nitel araştırmalarda analiz yöntemlerini içermektedir. Temel Analiz, Derinlemesine Analiz ve Geleneksel Nitel Veri Analizi. Nitel Veri Analizi Betimsel Analiz ve Betimsel-Yorumlayıcı Analiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Betimsel analiz verilerin araştırmacı tarafından işlenmediği, yorumlanmadığı, okuyucunun görüşlerine etki etmediği analiz türüdür. Veriler açık ve olduğu şekilde sunulur. Betimsel yorumlayıcı analizde ise veriler araştırmacı tarafından yorumlanır. Amaç gerçeğin nasıl görüldüğünü ortaya koymaktır (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 277-278). Bu çalışma kapsamında nitel verilerin temel

analiz yöntemi ve derinlemesine-betimsel analiz alt kategorisi tercih edilmiştir. Veriler NVIVO tekniği ile kodlanarak veri toplama süreci tamamlandıktan sonra, araştırılanların kodlamaları gözetilerek incelenmiştir. Bu yöntemle göre katılımcıların kullandıkları ortak kavram ve değerler belirlenerek belli anlamlar çıkarılıp yorumlanmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 284-285). Veriler temalar, kategoriler ve alt kategorilere bölünmüştür.

Tablo 3.3: Nitel Araştırmalarda Analiz Yöntemleri

Kaynak: (Sönmez ve Alacapınar, 2019)

Ses kayıt metoduyla kaydedilen ve araştırmacı notlarıyla sanal ortama aktarılan veriler NVIVO programı yardımıyla çözümlenmiştir. Literatür Taraması ve görüşmeler sonucunda analizin yapılacağı tema ve kategoriler belirlenmiş, görüşmeler demografik veriler ve söylemlerde yer alan kodlar aracılığıyla gruplandırılmıştır.

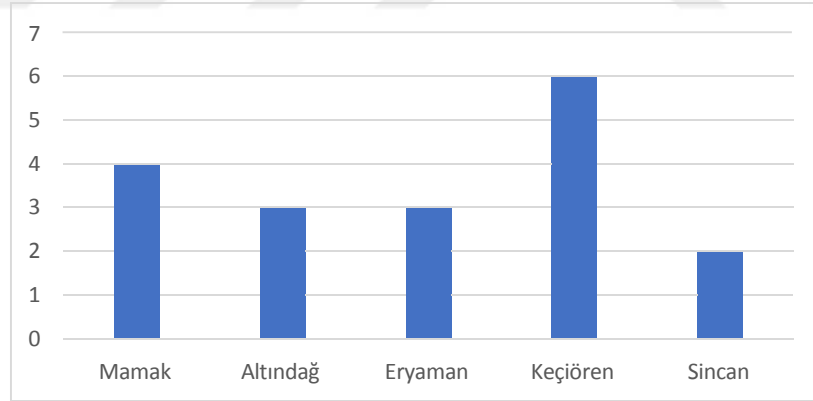
3.3. Bulgular

Veri toplama süreçleri sonucunda analiz edilen ve çalışmanın temelini oluşturan bilgiler bu başlıkta incelenmiştir. Elde edilen veriler üç tema, altı kategori ve dokuz alt kategoride incelenmiştir.

3.3.1. Demografik Veriler

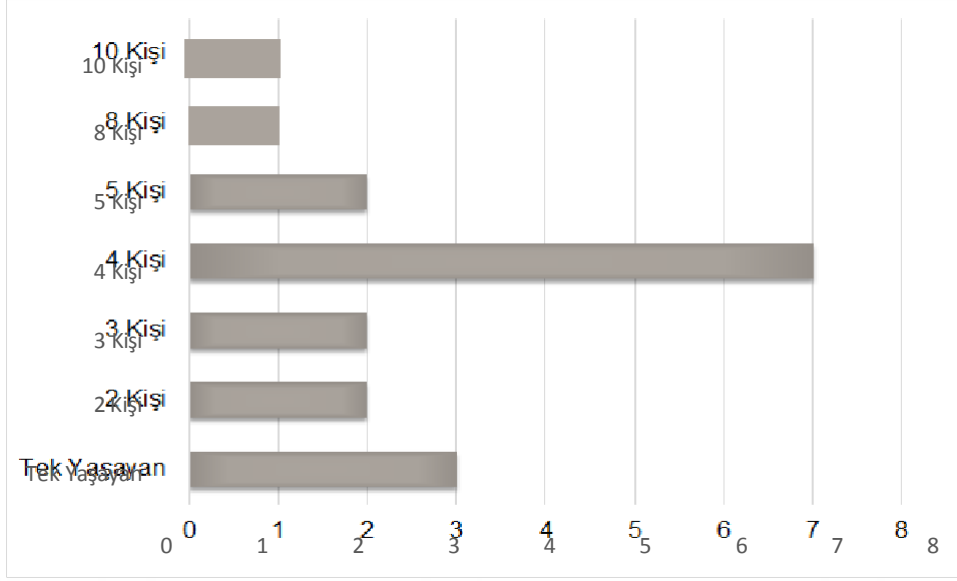
Yaşları 23 ile 62 arasında değişen ve yaş ortalaması 46,2 olan 18 kişi ile kişilerin evlerinde veya işyerlerinde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tablo 3.4, kişilerin yaşadıkları ilçelere göre dağılımlarını göstermektedir. Görüşme yapılan kişilerin ikisi Sincan'da, üçü Altındağ'da, üçü Eryaman'da, dördü Mamak'ta, altısı Keçiören'de yaşamaktadır.

Tablo 3.4: Görüşmelerin İlçelere Göre Dağılımı

Görüşmeler hiçbir düzenli geliri olmayan kişiler asgari ücret elde eden kişiler ile yapılmıştır. Örneklem grubu tek başına yaşayan ve asgari ücretle geçinen kişilerden 8 çocuklu ve asgari ücret kazanan çekirdek aile yelpazesinde değişiklik göstermektedir. Hanede yaşayan kişi sayılarına dair dağılım Tablo 3.5'te yer almaktadır.

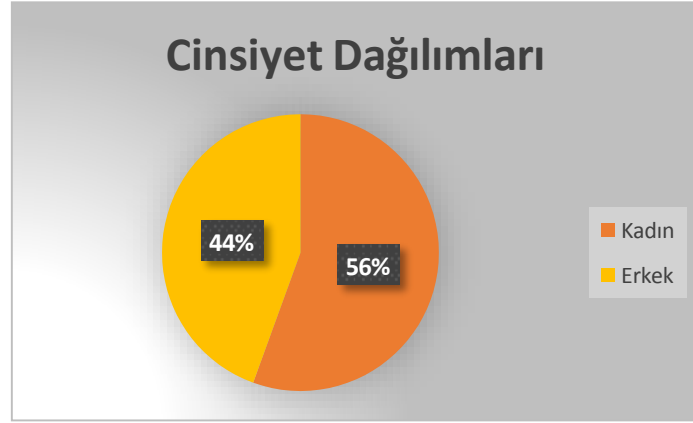
Tablo 3.5: Hanehalkı Sayıları

Tek başına yaşadığını söyleyen üç kişiden biri düzenli gelire sahip olmadığını, biri annesinin yaşlı aylığı ile geçindiğini ve biri emekli olup asgari ücretle çalışmaya başladığı için yardımın kesildiğini belirtmiştir. Hane halkı sayısı iki olan ailelerden biri asgari ücret kazanırken diğeri düzenli gelirinin olmadığını belirtmiştir. Üç kişi yaşayan kişiler asgari ücretle geçindiklerini ifade etmiştir. İki çocuk, anne ve babadan oluşan dört kişilik aileler çalışmanın çoğunluğunu oluşturmaktadır. 2500, 2600 ve 3600 lira gelire sahip olan ailelerin yanında bir kişi düzenli geliri olmadığını, bir kişi de asgari ücretle geçindiğini belirtmiştir. Yalnızca bir hanede iki kişi birden asgari ücret karşılığı çalışmaktadır. Beş kişilik hanelerden birinin geliri yokken diğeri asgari ücretle geçinmekte, sekiz kişilik hanede üç kişi sigortalı çalışırken on kişilik haneye yalnızca tek kişi asgari ücret getirmektedir.

Tablo 3.6, görüşülen kişilerin cinsiyet dağılımlarını göstermektedir. Görüşmeler on kadın ve sekiz erkek ile yapılmıştır.

Tablo 3.6: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları

Görüşmeler Ankara'nın Altındağ, Eryaman, Keçiören, Mamak, Sincan ilçelerinde yaşayan, ayni ya da nakdi yardım alan ve/veya geçmişte bu yardım türlerinden edinmiş olan kişilerle yapılmıştır. Keçiören-1K daha önce koli yardımı almadığını, Mamak-2E ise her iki yardımı da aldığını; fakat artık sigortalı bir işte çalıştığı için yardımlarının kesildiğini belirtmiştir. Bunun yanında sigortalı bir işe girdiği için yardımı kesilen Mamak-2E hariç görüşülenlerin tümü 100 lira et yardımı aldığını da belirtmiştir. Görüşülenlerden yedisi kömür ile ısınma yardımı alırken sekizinin kartına doğalgaz için aylık 500 lira yatırılmaktadır. Üç kişi ısınma yardımı almamaktadır.

Görüşmelerde kişilere koli yardımlarının içerikleri, çeşitliliklerine ve kalitesine yönelik memnuniyetleri, kart yardımından memnuniyetleri ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, her ikisini karşılaştırmaya yönelik sorular, seçim şansları olması durumunda tercih edecekleri sosyal yardım yöntemi sorulmuştur. Görüşülen kişilerden altısı koliyi tercih edeceklerini söylerken Keçiören-1K sosyal yardım almaya yeni başladığını belirtmiş ve daha önce koli yardımı almadığı için kıyaslama yapamamıştır.

Katılımcıların sözleri doğrudan alıntılanmış; fakat bu sözlere parantez içinde yer alan eklemeler araştırmacı tarafından bağlamın anlaşılabilmesi için yapılmıştır.

3.3.2. Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler

Sosyal yardımlar hakkındaki izlenimler aile bütçesine destek olduğu için büyük oranda olumluyken, yöneltilecek tek eleştiri ihtiyacı olmayan kişilerin yardım aldığı inancına sahip olmaktan ileri gelmektedir. Pek çok katılımcı asgari ücretle çalışmasına, kıymetli taşınır ve taşınmazlara sahip olmasına rağmen sosyal yardım alan insanlardan söz etmiş ve adil olmayan bir dağıtım süreci olduğuna inandıklarını açıklamışlardır.

Tablo 3.7: Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler

TEMALAR	KATEGORİLER	ALT KATEGORİLER
Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler	Olumlu Görüşler	• Aile Bütçesine Verdiği Destek
	Olumsuz Eleştiriler	• Yardım Alan Kişilerin Belirlenmesi

2.3.2.1. Olumlu Görüşler

Yardımlara yönelen olumlu görüşler, hangi yöntemle sunulursa sunulsun aile bütçesine katkı sağladığı yönündedir ve “hiç yoktan iyi” olarak nitelendirilmektedir. Kimi katılımcılar hijyen ürünlerine duydukları ihtiyaçları ve kahvaltı masraflarını dahi karşılasa yettiğini söyleyerek bu görüşlerini somutlaştırmıştır. Katılımcılar yardımların sunulma biçimlerini çeşitli yönleriyle eleştirse ve bir yönteme yakınlık hissetse de tüm şikayet unsurlarına rağmen katılımcıların ortaklaştığı nokta yardımların bütçelerine destek olduğu ve hayatı onlar için kolaylaştırdığı görüşüdür.

Keçiören-3K “Allah razı olsun olmasa nasıl yaşırdık. Özellikle Ankara gibi yerde, memur yatağında. Bizim köyde (Bursa) kadınlar tarlada çalışıyor. Armut, şeftali, ıspanak, maydonozda günlüğü 150 liraya çalışıyorlar. Memur yatağı, geçimi zor diyorlar. (Yardımlar) Olmasa belki ben de geçinemezdim. Şimdiye kadar aldım devam da ediyor. Bin kere allah razı olsun.” sözleri ile kentsel yoksulluğun hem mücadele edenler, hem dışarıdan bakanlar tarafından nasıl algılandığına değinerek düzenli gelire sahip

insanların bulunduğu bir kent olarak kendisinin ve çevresindekilerin algıladığı Ankara’da geçimlerini sağlamak için belediye desteklerinin vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır. Kart yardımlarının miktarını yetersiz olduğunu ve memnun olmadığını dile getiren Keçiören-5K “500 liranın adı var. Ama yine Allah razı olsun. Hiç yoktan iyidir.” sözleri ve “Yine de Allah yokluğunu göstermesin.” ifadeleriyle kart yardımlarının miktarının düşük olduğundan ve ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelmediğinden bahsetse de bir dereceye kadar dertlerine derman olduğunu ifade etmiştir. Eşi ve sekiz çocuğuyla yaşayan Eryaman-3K ise “(Koli yardımı) Alıyordum. İnsanın evinde olmayınca ne gelirse insan memnun oluyor. Neden memnun olmayayım. Memnunduk. Allah’ıma şükürler olsun. Çocuklarımın hepsi küçük. Eşimin yazları işi oluyor ama kışları yok. Kışın evde yatıyor. Yatınca da para yok. Çok perişan oluyorduk.” sözleriyle yine yardım miktarının ihtiyaçların karşılanmasında yeterli olmadığını düşünmekte; fakat hayat koşulları ve içinde bulundukları mali durumla karşılaştığında kendi ifadesiyle *perişan* olmaktan kurtarmasına yardımcı olduğunu anlatmaktadır.

2.3.2.2. Olumsuz Eleştiriler

Sosyal yardımlara yönelen olumsuz eleştiri, bir kavram olarak sosyal yardıma yönelmese de, sosyal yardımların dağıtılması için seçilen kişilerin adil olmayan koşullarda belirlendiği algısıdır. Yardım alan kullanıcılar yardıma ihtiyaç duymayan kişilerin yardım aldığı ve bu durumun düzeltilmesi gerektiği görüşündedir. Yardım alan kişilerin belirlenmesi konusunda titizlik gösterilmesi gerektiği görüşünü savunanlar mevcuttur. Yardımlara yönelik olarak miktar, içerik ve kaliteden bağımsız olarak yöneltilen bu eleştiri, ihtiyacı olmayan insanların yardımları aldığı yönündedir. Katılımcıların bazıları ihtiyacı olmayan kişilere yardımlar verildiği için bu kişilerin yardımları kendileri tüketmeyip sattığı iddiasını dile getirmişlerdir. Bu duruma yol açan

sebebin kişiler mülkiyet bağları ve çalıştıkları işte sigorta girişi olmadığı için ihtiyaç sahibi gibi göründükleri; fakat gerçek durumun tersi olduğu inancıdır. Evi veya arabası olduğu halde resmi olarak kendi üzerine kayıtlı taşınır ya da taşınmaz görünmeyen insan sayısının çokluğu sıkça bahsedilerek bu kişilerin tespit edilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir. Mamak-2E, *“İnsanların 3-4 tane dairesi olduğu için yardım almaya devam ediyorlar, yardımları kesilmiyor. 65 yaşında olup ücretsiz kart basanlar var, ayakkabısı beni satın alır. Onların ihtiyacı mı var? Onları ayırt etmeleri lazım. Elbette ihtiyacı olanlar da var. Yok değil. Bazı insanlar çalışıyorum, emekli maaşım var diyor ama alıyor. İnsanların kollarında bilezikler oluyor yine yardım alıyorlar.”* Sözleriyle, adil olmayan bu dağılımın belediye tarafından tespit edilmesi isteğini dile getirmiştir. Eryaman-1E ise *“Ben 5 koli gıda yardımı alıp da evine koymadan satan insan gördüm. Kömür geliyor, onu satan insan gördüm.”* diyerek yardım alan kişilerin doğrudan kullanmak yerine sattığı ve zaten o ürünlere ihtiyaç duymadığı görüşündeki tutumunu dile getirmiştir.

Benzer bir yorumu paylaşan Eryaman-3K da *“Çöpün orada baya kolinin çöpe atıldığını gördük. Bazıları atıyor. Ne yalan konuşayım Allah biliyor çöpün yanında ağzı kapalı açılmamış helva duruyordu. Ben aldım getirdim çocuklarıma yedirdim. Bizim enişte bile almış Eryaman’da. “Ben yardım almıyorum Allah bana veriyor.” dedi. Yazık günah birine verilerse bin sevap kazanır. Belki canı istemiyor olabilir, hastalığı olabilir; ama birine verebilir çöpe atmak yerine. Alan var alamayan var. Kolilerde malzemeler çok olursa insanlar atıyor yazık oluyor. Çöpte baya peynir, helva gördüm. Açık olanları alamadım korktum. Temiz olanları alıp getirdim yedik.”* Sözleriyle ürünlerin ihtiyaç duymayan kişiler tarafından elde edilebildiği için kullanılmadan ziyan edildiğini ifade etmiş, bir yandan da ürün içeriklerine müdahale edememenin etkisinden bahsetmiştir. Hastalık veya alerji gibi fizyolojik nedenlerden de tüketilemeyebileceğini düşündüğü ürünlerin çöpün yanına bırakılmasını ihtiyaç duymadığı için ziyan etmek olarak yorumladığını dile getirmiştir. Eryaman-3K, sözlerinden çıkarılabilecek olan ve koli

yardımlarının olumsuz özelliği olarak görülen, koli içeriklerinde tüketilemeyecek ürün kalemlerinin de bulunması yorumunda bulunmamıştır.

3.3.3. Başkent Kart’a Yönelik Görüşler

Yardımların nakit biçimde Başkent Kart ile sunulmasına yönelik görüşler olumlu ve olumsuz iki kategoride incelenmiştir. Olumlu görüşler birden fazla alt kategoride toplanırken olumsuz eleştiriler yardımların miktarı ve yetersizliğine yönelmektedir. Bu durum yardımlara yönelen olumsuz görüşlerin yardımın sunulma biçimine değil, ekonomik koşullar ve hayat pahalılığına yöneldiğini göstermektedir. Enflasyon, geçim giderlerinin bir kısmını sosyal yardımlar ile karşılamaya çalışan kesimin kırılganlığını arttırmaktadır. Sahip oldukları finansal araçların enflasyon karşısında kendilerini korumasız bırakmasından dolayı gerçek gelirlerinde azalma yaşamaktadırlar (Kabaş, 2009: 72-73). Bu durum çalışma kapsamında kişilerin söylemlerinde de gözlenmiştir. Ekonomik durum ve enflasyonun yardımlar üzerindeki olumsuz etkilerinin kendileri için geçimi zorlaştırdığını, koşullar farklı ve kendileri açısından daha olumlu olsaydı bir sorun teşkil etmeyeceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 3.8: Başkent Kart’a Yönelik Görüşler

TEMALAR	KATEGORİLER	ALT KATEGORİLER
Başkent Kart’a Yönelik Görüşler	Olumlu Görüşler	• Çeşitlilik ve Serbest Seçim İmkânı • Kimliklerin Saklı Tutulması • Ulaştırma ve Lojistik • Doğalgaz Desteği
	Olumsuz Eleştiriler	• Yardımların Miktarı ve Yetersizliği

2.3.3.1. Olumlu Görüşler

Kart yardımına yönelen olumlu görüşler çeşitlilik ve serbest seçim imkanı, kimliklerin saklı tutulması, ulaştırma ve lojistik avantajları, ısınma yardımı alt kategorilerinde incelenmektedir. Kart yardımıda içeriklerin, çeşitlerin kullanıcı tarafından belirlenmesi ve istedikleri markalara yönelmenin ortak bir memnuniyet yarattığı görülmektedir. Koli içeriklerinden memnun olmadıklarını ifade eden bu kişiler pişme konusunda sorunlar yaşattığı ve bu yüzden tüketimini zor buldukları makarna ve bakliyat ürünleri ile temizleme etkisinden memnun olmadıkları hijyen ürünlerinden, kolide verildiği kadar çok miktarda almak yerine tüketebilecekleri markaları daha az sayıda almanın çok daha faydalı olduğu konusunda ortak bir görüş paylaşmaktadır.

Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde öğrenci olan iki çocuğa sahip Mamak-1K *“Evet, istediğimizi, ihtiyacımızı alıyoruz. Mesela öğrencisi olan, elinde para yoksa bile kırtasiye masrafını kartla alabiliyor. Giyim alınabiliyor, kıyafet alınıyor. Ben Başkent Kartla istediğimi alabiliyorum. Paranın karta yatması, ihtiyacıma göre istediğim şekilde alışveriş yapabilmek çok çok daha iyi. Kömür parası da bu sene başkent karta yatırıldı. İsteddiğimiz bir kömürcüyle anlaştık ve o şekilde aldık. Kamyonlarla getirilmedi. Kömürcü getirdi.”* sözleri ile tekel ürünleri hariç her yerde geçerli olan Başken Kart ile gıda harici ihtiyaçlarını da karşılayabildiğini ifade etmiş, yakacak yardımı için de tedarikçi konusunda özgür seçimde bulunabilme konusuna memnuniyetlerini sunmuştur.

Sosyal yardım almaya yeni başladıkları için daha önce koli yardımı almamış olan Eryaman-1K *“Biz hiç koli almadık ama nakit olarak verilmesi daha iyi. İnsan istediği şeyi alır. Bir şey lazım olduğu zaman alır.”* sözleriyle sosyal yardımın kart ile sunulmasının sağladığı serbest seçim imkanına duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

Üç kişinin asgari ücretle çalıştığı sekiz kişilik bir hanede yaşayan Eryaman-2K *“Makarna ucuz ya ben kartla pahalı ürünlerden alıyorum. Makarnaya gücüm yetiyor da*

deterjan pahalı. Pahalıları o karttan alıyorum. Makarnayı 7 liraya alıyorsun deterjanı 150 liraya alıyorsun. 150 milyonluk makarna alınsa epey gidiyor. O daha uygun.” sözleriyle fiyatı yüksek olan gider kalemlerini sosyal yardımlar ile tedarik etmenin bütçe planlamasına katkı sağladığını ve kazancını uygun gider kalemlerine kanallere edebildiğini ifade etmiştir.

“Kartta istediklerini alabiliyorsun. Et olsun, başka şey olsun.” diyen Keçiören-5K da koli içeriğinde sunulmayan et ürünlerini tercih edebildiği için memnun olduğunu söylerken Eryaman-6E *“Kart daha iyi. En azından istediğini alıyorsun.”* ve Altındağ-1K *“Kart iyi. Kendimiz istediğimizi alıyoruz.”* sözleriyle gerçek tüketim tercihlerine yönelebildiğini açıklamıştır. Bu konuya bir dayatma olarak yaklaşan Sincan-2E *“Onların verdiği almaya mecbur kalmıyoruz. İstedğin şekilde ihtiyacını alabilirsin. Bu sistem daha iyi bence.”* diyerek ihtiyaçlarının kolide sunulanlarla paralellik göstermediği durumlar yaşandığı, kendi seçimlerini yapabilmenin kart ile sunulan sosyal yardım sistemine duyduğu memnuniyeti artırdığı hissini taşımakta olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal yardımların kart ile sunulması, yardım alan kişilerin anonim kalmasına izin verdiği için memnun oldukları bir diğer nokta olarak görülmüştür. Rencide etmemesi, yardım alan kişiler üzerinden çıkar ve siyasi amaç gütmedikleri izlenimi verdiği için reklam yapılmıyormuş hissi vermemesi daha insani bir yöntem olarak görülmesini sağlamıştır.

Sincan-2E, *“Alan kişi inip almaya bile utanıyordu. Fakirlik utanılacak bir şey değil ama çekiniyordu. Bizim evden de çocuklar inmezdi ben inip alırdım.”* sözleriyle çocuklarının kolileri almak için inmek istediğini, yardım alıyor olmaktan utandığını ifade etmiştir. Konuşmasına *“Gıda aldığımızı rencide etmiyorlar. Reklam olarak da vermiyorlar. (Kart ile sunulan yardımın) Miktarı az ama insan rencide olmuyor.”* sözleriyle devam eden Sincan-2E kendisi için öncelikli konuyu yardımın miktarından

ziyade rencide edilmemek olduğunu da dile getirmiştir. Görüşmecilerden Mamak-2E aynı konuda *“Ben koli yardımına karşıydım. Kart daha avantajlı. En azından insanlar görmüyor. Niye, kime geldiğini bilmiyor. Muhtaçlığın ve yardıma ihtiyacın olduğu bilinmiyor. İnsanlar görmüyor.”* diyerek Sincan-2E ile benzer bir şekilde diğer insanların yardım aldığını bilmemesinin kendisi için önemine değinirken Eryaman-2E’nin *“Kimse görmüyor yardım aldığımızı. Kim alıyor kimse bilmez. Ama koli geldiği zaman herkes görüyor.”* sözleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Mamak-2E kolilerin tek ve içeriklerinin tek bir yerden tedarik edilmesinin piyasada tekelleşmeye neden olduğunu düşündüğünü ve bu durumdan memnun olmadığını söylerken *“Bağıra bağıra kömür dağıtırlardı.”* sözleriyle de kendisine ulaştırılan yardımların duyurulmasının rahatsız edici olmasından ve reklam yapıyor hissiyatı yaratmasından duyduğu şikayetini de eklemiştir.

Sosyal yardımların kart ile sunulmasının istenen ürünlere yönelme serbestisi vermesinin yanı sıra yardıma erişmek için gerçekleştirilen lojistik süreçlerinin ortadan kalkması da memnuniyet duyulan konular arasında yer almaktadır. Geçinebilmek ve ihtiyaçlarına erişip bütçelerini planlayabilmek için sosyal yardımlara ihtiyaç duyan insanlar için yardımlara konforlu bir biçimde erişebilmek de önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmıştır. Kolilerin veya kömürün geleceği sırada evde bekleme zorunluluğu ve kimi zaman evde bulunamama durumunun sorunlara yol açtığı, ürünlerin marketten istenen ve ihtiyaç duyulan zamanda alınabilmesi ile önceden anlaşılan tedarikçiden alınan kömürün uygun zamanda depolanabilmesinin yardımlara erişmeyi kolaylaştırdığı gözlenmiştir. Mamak-2E *“Eskiden görevliler vardı, taşeronlardı, evde yoksan bırakmazlardı”* ve Mamak-4E *“Kolide evde olmasak da arıyorlardı beş dakikada gidip gelmek gerekiyordu, taşınması indirmesi bindirmesi için evde devamlı beklemek zorunda kalıyorduk.”* sözleriyle kendi takvimlerine uyan zamanlarda bu yardımları kullanabilmenin öneminden bahsetmiştir.

Sosyal yardımların koli biçiminde dağıtıldığı dönemde ısınmak için soba kullanan evlere kömür yardımında bulunulmuş ve belediyenin tedarik ettiği kömür evlere getirilerek depolanması sağlanmıştır. Bu dönemde doğalgaz kullanan hanelere ısınma yardımında bulunulmamışken, kart sistemi ile birlikte karta ısınma yardımı yüklenmeye başlamıştır.

Mamak-2E *“Yakıttan çok fayda gördüm. Kömür aldım.”* ve Sincan-1E *“Bizi en çok doğalgaz parası rahatlattı.”* sözleriyle ısınma yardımının kendileri için faydasından bahsetmiştir. Konu hakkında Eryaman-1E’nin yorumu *“2150 lira yatırdılar geçen sene 1 ton kömür için. Yetmiyor ama yenisini alamıyorum. Şimdi yaz geldi insanlar mutfak dolaplarını yeniliyor. Sokağa attıklarında onları toplayıp getiriyorum, uzak yerlerden topluyorum onları yakıyorum. Parayla odun alamıyorum. Evin zaten düzeni yok. Her taraftan rüzgar geliyor.”* olmuştur ve özellikle kışın bu yardımın tüm ısınma masrafları için yeterli olmasa miktar rahatlattığını, fazlası için de atık mahiyetindeki yakacaklardan faydalandığını ifade etmiştir. Bu yüzden herhangi bir miktardaki yardımın da önemini vurgulamıştır. Benzer bir yorumu ifade eden Keçiören-3K da *“1 ton yetmiyor ama yetirmeye çalışıyorum. Ayağımı yorganıma göre uzatmaya çalışıyorum. Bu sene çok soğuk oldu.”* diyerek yakıt için verilen yardım haricinde bütçe ayıramadığını söylemiştir. Kart yardımlarındansa karşı koli yardımını tercih ettiğini belirten Eryaman-2E da *“Kartın tek avantajı kışın yakacak masrafı vermesiydi.”* yardımların kart ile sunulmasından memnun olmadığı halde doğalgaz desteğinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

Yardımların Başkent Kart ile sunulmasına yönelik olumsuz eleştiriler kartın kullanımı, teknik aksaklıklar gibi yardımların sunulma yöntemine yönelmemekte, geçmiş dönemde verilen koli yardımlarının miktarı ve günün koşulları karşısında yetersiz geldiği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu yüzden dile getirilen tek ve temel sebep olarak yardımların koli içeriklerindeki malzeme çokluğuna kıyasla yetersiz kaldığı, koliler bir sonraki yardım dönemine dek yeterken kartlara yatırılan nakit transferler ile ancak birkaç

ihtiyacın giderilebilmesi sayılmıştır. Yardımın kart ile sunulmasından memnun olmadığını dile getiren kişiler, eğer miktarı koli yardımları kadar yeterli olsaydı bu sistemden memnun kalacaklarını dile getirmiştir.

Yardımların Başkent Kart’la sunulmasına yönelen temel eleştiri yatırılan miktarın ihtiyaçlarını gidermekteki yetersizliği olmuştur. Görüşülen kişilerin tamamı miktarın artmasını dilediklerini ifade etmiş, sebebini ise miktarın az olması değil hayat pahalılığı olarak açıklamıştır. Kolilerin içindeki malzeme miktarının bir sonraki koli dağıtım dönemine kadar yettiğini ve ekstra bakliyat almadıklarını belirtirken karta yatırılan miktarın deterjan, yağ, kahvaltılık gibi pahalı; fakat temel ürünlerin satın alımı sonrası tükendiğini söyleyerek yeterli gelmediğini dile getirmişlerdir.

Mamak-2E gıda ürünleri için kullandıkları miktarın haricinde ısınmak için soba kullanılan evlere verilen bir ton kömürün yetmediğine de dikkat çekmek için *“1 ton kömür bir kış için yetmiyor nereye yetsin. Yan komşumun hastası var, 4 tona yakın yaktılar. Kömürün torbası 125 lira. Ben yine tek yaşadığım için yetiyordu. Sadece haftasonları kalan komşum bile 1 ton yakıyordu geldikçe.”* demiştir. 500 liralık gıda yardımının mutfak ve temizlik malzemesi için yetersizliğine dikkat çeken Eryaman-2E ise *“Şimdiki 500 liraya 3-4 parça şey alınıyor. Adı var kendisi yok.”* derken Keçiören-5K, karta yüklenen yardım ile alabileceklerini *“500 lira parayla beş kilo yağ aldım, çay, şeker, salça, peynir, süt aldım bitti. 500 liranın adı var.”* sözlerinde sıralamıştır. Yardımların miktarı veya kalitesine yöneltilen olumsuz eleştirilerden sonra dahi var olduğu için şükredildiği gözlenmiş ve kanaatkarlığın ön planda olduğu görülmüştür. Mamak-4E *“Bu şartlarda (koli yardımları ya da Başkent Kart) hiçbirisi yeterli değil. Ama biz aza kanaat eden insanlarız. İhtiyacımızı görüyor. Lüks yaşayan insanlar değiliz. Karnımız doysun ekstra bir şey istemeyiz. 3 çeşit yemek olsun tatlı olsun aramayız. Bir çeşitle karnımız doysa yeter. Yanında çorba da olursa daha iyi olur.”* diyerek Tasavvufi *“bir lokma bir hırka”* anlayışına göndermede bulunmuştur.

Altındağ-1K, yardımlardan teknik anlamda sorun yaşamadıklarını, yaşadıkları tek sorunun miktarların yetersizliği olduğuna ve geliştirilmesini istediği tek yönün miktar olduğuna dikkat çekmek için “*Miktarın artmasını isteriz. Çünkü o paraya ihtiyacımız var. İhtiyacımız olmasa almayız. İhtiyacı olmayan o paraya tenezzül etmez.*” sözlerini kullanmıştır. Katılımcılardan Sincan-1E, alışveriş yaptığı markette alacaklarının karta yatırılan miktar ile karşılanamadığını; fakat öncelikle kart içindeki parayı kullanıp üzerini kendisi tamamlamak gibi bir yol bulduğunu “*Yetmiyor ama hiç yoktan iyi. Markete gidince 700, 800, 1000 liradan aşağı çıkılmıyor. Ben mesela 500’ünü karttan çektiyorum üstünü kendi cebimden ekliyorum. Geçim çok zor. Önce karttan çektiyorum ki iptal olmasın diye.*” sözleriyle ifade ederken öncelikle kartı harcadığını çünkü yardımın kesilmesinden endişe duyduğunu özellikle vurgulamıştır.

Kart yardımına yönelik yapılan eleştiriler ve ifade edilen memnuniyetsizliklerin temelinde, miktarın bir sonraki yardım dönemine kadar yetmemesi, bunun da piyasadaki pahalılıktan kaynaklanması yatmaktadır. Mamak-3E “*Önceden temizlik malzemesi dahildi. Şimdi hiç temizlik malzemesi yok. Başkent kartın verdiği 500 lira ile kolilerdeki her şeyi alamıyoruz. Hele bu fiyatlarla hiçbir şey alınmıyor. Mesela 100 liralık et yardımı yapılıyor. 100 liraya ancak yarım kilo et alınabiliyor.*” sözleriyle kart yardımıyla alınan malzemelerin yalnızca kısıtlı bir süre ve az miktarda ihtiyaç karşıladığını vurgulamaktadır. Başkent Kart’a yatırılan yardım kuyum, bahis, tekeli gibi alanlar hariç tutulmak üzere kırtasiye, tekstil, fatura ödeme alanlarında kullanılabiliyor olsa ve market ile kasap harcamalarının tümünde geçerli olsa da katılımcılara sayılan gider kalemlerinde harcama yapılıp yapılmadığı sorulmuş ve gıda ürünlerini karşılamaya yetmediği için diğer alanlarda kullanılmadığı cevabı alınmıştır. Mamak-3E’nin kolilerde yer alan hijyen ürünlerinin sosyal yardım kartının içeriğinde bulunmadığı ifadesi önem sırası olarak aşağılarda yer aldığı için bu ürünlere yönelik harcamalara sıra gelmediği anlamını taşımaktadır. Paralel bir şekilde Keçiören-5K “*Gıda harici harcamalarda kullanabilecek*

olsam yardım almaya ihtiyaç duymazdım.” diyerek gıda harici kalemleri lüks tüketim olarak gördüğünü ifade ederken Eryaman-1K da *“Tekstilde kullanılabildiğini biliyorum ama gıdadan sıra gelmiyor ki.”* ifadelerini kullanmıştır.

Keçiören-3K, kart yardımlarından memnun olmamasının sebebinin yardımların sunulma biçimi olmadığını vurgulamış ve *“Ortalık pahalı olmasa karttan memnun olurdum. 500 lira her şeye yeterdi.”* sözleriyle asıl sorunun günümüz ekonomik koşulları olduğuna değinmiştir. Kartlara yönelik eleştirinin bir diğer sebebi Keçiören-6E tarafından *“Kartlar her markette geçerli. Ama bizde Başkent Kart olduğu için de 1’e satılıyorsa bize 3 yapıyorlar.”* sözleriyle ifade edilmiş ve kartları kullandıkları marketlerin kartların geçmediği marketlere göre daha pahalı olduğu görüşünde olduğunu savunarak kendilerinin kart ile alışveriş yapıyor olmasının fiyatları yükselttiğini dile getirmiştir. Nakit para transferlerinin gıda fiyatlarında artışa sebep olabildiği diğer çalışmalarda da dile getirilmiştir (Gelan, 2006: 601).

Sosyal yardım kartına yatırılan miktarın harcamaları ve aile giderleri için yeterli olmadığını dile getiren Mamak-1K *“Birçok yere yardım yapılıyor. Ellerinden gelen bu diye düşünüyorum. Olsa daha iyisini yapar diye düşünüyorum.”* sözleriyle Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin pek çok alanda pek çok kişiye yardım yapmaya çalıştığını çiftçilere gübre, tohum, mazot desteği konularıyla örneklendirmiş, bu yüzden kart yardımlarına ayırabileceği ekonomik miktarın bu olmasını anlayışla karşıladığını ifade etmiştir.

3.3.4 Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler

Koli yardımlarına yönelik görüşler olumlu ve olumsuz görüşler olarak ikiye ayrılmakta, olumlu görüşler yardımların miktarı ve yeterliliğine yönelirken olumsuz

eleştiriler çeşitlilik ve serbest seçim imkanı sağlamaması alt kategorilerinde toplanmaktadır. Koli yardımlarına yönelik olumlu görüş olan miktar ve yeterlilik kartlı sosyal yardımların olumsuz özelliği olan miktarın yetmemesi ile paralelken, olumsuz görüş olan çeşitlilik ve serbest seçim imkanının olmaması da Başkent Kart'ın olumlu yanı olarak incelenmişti.

Tablo 3.9: Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler

TEMALAR	KATEGORİLER	ALT KATEGORİLER
Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler	Olumlu Görüşler	• Yardımların Miktarı ve Yeterliliği
	Olumsuz Eleştiriler	• Çeşitlilik v • e Serbest Seçim İmkanının Bulunmaması • Ürün Kalitesi

2.3.4.1. Olumlu Görüşler

Koli yardımlarına yönelik olumlu görüşler ifade edilirken katılımcılar tarafından kutuların içeriğindeki malzeme miktarının çokluğu vurgulanmış, günümüzde Başkent Kart'a yatırılan miktar ve mevcut ekonomik koşullar ile kıyaslama yapılmıştır. Koli sayısı ve içerisinde hijyen malzemesi gibi günümüz koşullarında fiyatı yüksek ürünlerin yer alması bu yardımların fiyat ve performans dengesi açısından memnuniyet yarattığı bilgisini ortaya çıkarmıştır.

Katılımcıların bir kısmı kolilerin içinde yer alan ürünlerin kalitesinden ve miktarından memnun olduklarını dile getirmiştir. Kolilerde yer alan ürünlerin günümüzde verilen kart yardımıyla karşılanamadığı belirtilmiştir. Memnuniyetini belirten kişilerin bazıları ürünlerin kalitesine yönelik eleştirilerde bulunmuş olmasına rağmen bu durumun kendileri açısından koli yardımlarına yönelik olumsuz bir yargı oluşturmadığı gözlenmiştir. Mamak-3E, “(Kolilerin) İçeriğinden memnunduk. Bazı ürünlerin mesela zeytin, makarna tarihi geçmiş olabiliyordu. Bakliyat normaldi. Ben sadece bulguru

pişiriyor, diğer bakliyatları pişirmiyor komşulara veriyordum.” diyerek ürünlerin tamamını kullanmadığını; fakat kullandıklarının kendisine yeterli geldiğini ifade etmiştir. Eryaman-2E *“Kaliteleri fena değildi. 1. Sınıf değilse de iyiydi.”* sözleriyle beklentisinin en iyi kalitedeki malzemeler olmadığını dile getirirken Keçiören-5K *“Kolide bir tek zeytin iyi değildi. Arkaları beyaz beyaz oluyordu. Makarnasını da çok pişirmemek gerekiyordu. Az yağ döküp az pişirince iyiydi. Bakliyalardan memnundum. Kullanmadığım ürün yoktu.”* diyerek ürünlerin tamamını kullandığını, pişme konusunu ürünlere göre ayarladığı takdirde sorun yaşamadığını ve kalitelerinden memnun olmaması için bir sebep olmadığını dile getirmiştir. Bu konuda Altındağ-1K da kolilerin hayatına ne derece dokunduğu ve yaşamını kolaylaştırdığını *“Kalitelerini iyi buluyorduk. Bir fakir için bulunmadık bir şey. Gıda geliyormuş diye seviniyorduk. Bir iki gün önceden arıyorlardı gelecekleri gün sabahdan kalkıp yollarda gezeliyorduk.”* sözleriyle aktarmıştır. Annesinin yaşlı aylığı olan 700 lira ile geçimini sağlayan Altındağ-1K yardımların hayatını kolaylaştırmasının yarattığı mutluluğu da sözlerine eklemiştir.

Kolilerin miktarına yönelen memnuniyet, kart yardımlarının miktarının günümüz ekonomik koşullarındaki yetersizliğine de dikkat çekmektedir. Eryaman-2E *“Bence koli daha iyiydi. Çünkü 5 koli vardı direkt kapıya teslim edilirdi. O zaman daha fazla veriyorlardı. Şimdiki 500 liraya 3-4 parça şey alınıyor. Adı var kendisi yok. Bana sorsalar ben koliyi tercih ederdim. O 5 koli bugün 1500-2000 lira yapardı. Baya götürüyordu bizi. Diğeri gelene kadar yetiyordu. Şimdiki yardımlar yetmiyor. Pahalı olduğu için yetmiyor. Çay bugün ucuz olsa bu da yeterdi.”* diyerek yardımların koli ile sağlandığı zamanlarda yardım dönemlerinin kendi içerisinde yeterli olduğunu ifade etmiştir. Şu anda karta yatırılan miktarla ise yalnızca belli ihtiyaçlarının karşılanabildiği ve kolide yer alan ürünler içerisinden seçim yaparak almaları gerektiği anlaşılmaktadır. Eryaman-3K da aynı görüşte olduğunu *“Seçme şansım olsa önceden parayı seçerdim ama şimdi koliyi seçiyorum. Çünkü markete gidiyorum 500 liraya pek bir şey alınmıyor. Nakit parayı*

serbest harcıyorsun ama koli daha çok yararlı. Bir sonraki dağıtıma kadar dayanıyordu.” sözleriyle dile getirmiştir. Asıl memnuniyetsizliğin yardımların kart yöntemiyle verilmesine değil, miktarın yetersizliğine yöneldiği bir kez daha vurgulanmaya muhtaçtır.

Keçiören-3K “Koliler biraz daha karlı. Her şey fiyatlandı. Mesela beş yüz lira alıyorsun ama yetmiyor. Pirincin kilosu yirmi beş lira. Ayıptır söylemesi geçen hafta alışverişe çıktım bulgur aldım pirinç alamadım. Bulgur on lira pirinç on beş lira. Önceden alıyorduk. beşer beşer dolduruyorduk. Şimdi alamıyorsun ki. Her şey pahalalandı. Mesela (eski para ile) dört milyar para ne demektir o zaman. Ama şimdi (eski para ile) dört milyara bakıyorsun, azaldı. Hiçbir şeyin değeri kalmadı. Koliler daha karlıydı. Kolide beş kilo yağdan, banyo sabunundan tut deterjandan tut şeker pirinç bulgur her şey vardı. Fazla bile geliyordu. Yetmeyi bırak çok bileydi. Her şey ucuzdu. Adam alıp kolileri dolduruyordu. Şimdi o kolileri dolduramaz ki. Yapamaz. Yağın nereden baksan beş kilosu yüz elli lira. Bu iş de bütçeye bakıyor. Nasıl yapsın? Olacak ki dolduracak. Olmayınca ne yapacaksın.” sözleriyle ekonomideki gidişatın kamu kurumlarını ve dolayısıyla kendilerine ulaşan yardım miktarını da eklediğini belirterek kolilerde sunulan sayıda ürün kalemi ve çeşidini karta yatırılan yardım ile satın alamadığını dile getirmiştir.

Konu hakkında Keçiören-5K “Kart mı koli mi deseler ben koli isterim. Çünkü onda malzeme boldu. Çay, şeker, yağ, makarna vardı. Kartta 500 lira para var, yağ, şeker, çay alıyorsun para bitiyor. Koli daha iyiydi.” diyerek benzer bir yorumda bulunmuş ve “Koliyle kıyaslanınca kolide daha çok malzeme vardı. Koli bize 2 kişi baya yetiyordu. Ben marketlerden hiç kuru bakliyat almıyordum. Makarnası, arpa şehriyesi her şeyi vardı. Bir dahaki yardıma kadar yetiyordu.” eskiden sunulan malzemelerin tamamını alamadıklarını, öncelik sıralaması yapıp eleme yöntemine gitmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

2.3.4.2. Olumsuz Eleştiriler

Koli yardımlarına yönelen olumsuz eleştiriler, kart yardımlarının olumlu yönleriyle paraleldir. Koli yardımlarında çeşitlilik ve serbest seçim imkanının bulunmaması, kolide yer alan ürünlere razı gelmelerinin gerekmesi, kalitesi düşük ürünlerin kolilerde yer alması ve tercih edecekleri markalara yönelememeleri, yardımların reklam yapıyormuş hissiyle, incitici biçimde sunulması gibi noktalar kişilerin bu yardımlardan memnun olmadığı noktaları meydana getirmektedir.

Kolilerde yer alan ürünlerinin tamamının katılımcıların gerçek tüketim tercihlerini yansıtmaması, kalitelerinin istedikleri düzeyde olmaması ve düşük kaliteli markalar ile sunulması koli içeriklerini eleştirdikleri noktaları oluşturmaktadır. Mamak-4E “*Kart olması bizim için iyi oldu. İstedığımızı alıyoruz. Kolide içindekilere katlanmak zorunda kalıyorduk. Kolide bize verileni kabullenmek zorunda kalıyorduk ama burada istediğimizi alıyoruz.*” diyerek koliden çıkan ürünlere razı gelmek yerine gerçek tercihlerine yönelebilmemesinden memnun olduğunu dile getirmiştir. Sincan-1E “*İstedğimiz gibi istediğimiz markadan alışveriş yapabiliyoruz. Onlar daha düşük kalite veriyordu ben daha iyisini alabiliyorum. Onlar da biz de zahmet çekmiyoruz. Her türlü iyi oluyor. Zaten harcamaları gıda ve kırtasiye haricinde müsaade etmiyorlar. Mesajlarımız o şekilde geliyor. Para çar çur olmuyor. Direkt gıdaya gidiyor.*” diyerek kolilerde sunulan malzemelere tercih ettiği markalardan ulaşabilmesinin olumlu yönünden bahsetmiştir.

Çok fazla ürün yerine tüketebileceği kalitede ürüne erişmenin kendisi için daha öncelikli olduğunu Eryaman-1E “*Kart daha iyi. 10 paket makarna alacağıma 2 paket alıyorum, en azından pişiyor. Nohut mesela, 3 kilo alacağıma ufak paket alıyorum. Her gün nohut da yenmiyor.*” sözleriyle dile getirirken Mamak-1K da gerçek tüketim tercihlerine değinerek “*Ben markete gittiğimde şekeri ya almıyorum ya da çok alıyorum; ama kolilerde 5 kilo şeker geliyordu. O bence fazlaydı. Onun yerine marketten istediğim başka bir şeyi alabiliyorum. Herkese göre değişebilir ama bana göre kolilerde gereksiz*

şeyler de olabiliyordu.” diyerek kullanmadığı ürünler yerine gerçek tercihlerine yönelmesinin koli yardımlarıyla sağlanamamasını eleştirmiştir.

Koli yardımlarında ürün çeşitliliği ve kalitesini ifade ederken katılımcılardan bazıları bakliyatların pişmediğini, makarnaların çok kısa sürede bile yenmeyecek derecede fazla piştiğini belirtmiştir. Zeytin ve helva memnun olunmayan ürünler arasında yer aldığı kimi katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcılar yemediği ürünleri değerlendirmek ya da onları evden uzaklaştırmak için farklı yöntemler izlemektedir. Kimisi çöpe attığını söylerken, haşlanan makarnalarla sokak hayvanlarını beslemek, bakliyatları bahçeye ekerek yetiştirmek, komşularına veya köyde yaşayan akrabalarına göndermek de alternatif değerlendirme yöntemleri arasında ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar kalitelerinden memnun olmasalar da mecbur kaldıkları için yediklerini de paylaşmıştır.

Kolilerin içeriğine duyulan memnuniyetsizlik kart yardımlarının olumlu karşılanmasına yol açan bir unsur olarak gözlenirken Mamak-1K bakliyatlara dair memnuniyetsizliğini ve ziyan etmeden değerlendirmek için bulduğu yöntemi *“Eskiden kolilerde nohut ve fasülyeler pişmiyordu. Akşamdan ıslatıp haşlasan da pişmiyordu. Yerken arada pişmemiş olanlar ktır ktır geliyordu. Makarnaların tadı yoktu, yenmiyordu. Mecbur kalınca pişiriyorduk. Çoğu kişinin döktüğü söyleniyordu, bununla ilgili araştırmalar da yapıldı. Gıdalar dökülüyor, yenilmiyor, verilmesin diye araştırmalar yapıldı. Ama ben dökmedim. Belki bazen bahçeye ekim ve nohut çıktı. Mesela kolilerde gelen çamaşır makinesi deterjanı çamaşırı güzel yıkamıyor, lekeleri çıkarmıyordu. Boşa gidiyordu malzeme. Halı yıkamak için kullanmak istediğimizde güneşte, suyla bekletsek de erimedi.”* sözleriyle dile getirmiştir.

Mamak-2E de evcilleştirdikleri ve bakımını üstlendikleri sokak hayvanlarını beslemek için ürünleri kullandığını paylaşmak için *“Makarnalardan memnun değildik.*

Nutella gibi şeyleri yiyemiyorduk tadı iyi değildi ve çok katkı maddesi olduğu için yiyemiyorduk. Belediye makarnası pek iyi değildi. Hamur oluyordu. Ben o makarnaları haşlayıp kuzulara veriyordum. Kedilere veriyordum. Çöpe atmıyordum.” ifadelerini kullanmıştır. Eryaman-6E’nin “Koliden çıkanlar kalitesizdi. Çay, şeker filan değil de makarna ya da bakliyat türleri iyi değildi.” sözleri, koliden çıkan ürünlerin kalitesi hakkında yapılan eleştirilerin kutu içeriğinin tümünde değil, belli bir kesiminde ortaklaştığını gösterir niteliktedir.

Eryaman-1E ise kolilerde ürün miktarlarının çok olmasına rağmen kalitelerinin düşük olduğunu ve tüketemediklerini ifade ederek az miktarda; fakat tüketebilecekleri kalitede malzeme vermenin daha faydalı olacağını “Kolilerde makarnalar yenecek gibi değildi. Nohutlar pişmiyordu. Pirince bir sürü su koyuyorduk pişmiyordu. Yine iyi kötü yiyorduk mecburen, günah yani atılmaz. Kolilerde deterjan, temizlik malzemesi oluyordu. İki kilo helva veriyordu ama iki kilo vereceğine yarım kilo verse ama daha kaliteli verse daha iyiydi.” sözleriyle dile getirmiştir.

Keçiören-4K ise değerlendirmek için bir yol bulamadığını ve kimi ürünleri çöpe attığını dile getirmiş ve “Bence kart daha iyiydi. Kolide çok kötü ürünler koymuşlardı. Eski dönemde çok kötüydü kalitesi. Hep atıyordum zeytini falan. Zeytini makarnası hiç yenmiyordu. Lapalaşıyordu.” sözleriyle görüşlerini açıklamıştır.

Sincan-1E, “Önceden kolilerde makarna filan geliyordu. Pek yenecek gibi olmuyordu. Köye anne babamıza yolluyorduk. Çay, şekeri kullanabileceğimiz malzemeleri kullanıyorduk. İki buçuk kilo şeker, bir kilo çay vardı. Miktarlar güzeldi; ama yeme bakımından güzel değildi. Makarnaları filan yenecek gibi değildi. Zeytini filan yiyorduk. Ufak tefek seçerek yiyorduk yani. Yarı yarıya yiyorduk.” sözleriyle kolilerde tükettikleri ürünlerin kutunun yarısına tekabül ettiğini söylerken işe girdikten ve mali

durumunu düzelttikten sonra, yaşanan israfı da önlemek amacıyla yardımının sona erdirilmesi için başvuruda bulunduğunu eklemiştir.

3.4. Kısıtlılıklar

Pozitif bilimlerin kullandığı nicel araştırma yöntemlerinde ölçme aracının doğruluğunu ölçmek görece kolay olsa da, sosyal bilimlerle kullanılan nitel araştırma yöntemlerinde aynı güvenilirlikten bahsetmek zordur. Çünkü evren ve örneklem grubu kendine özgü, biricik ve sürekli değişim halindedir. Bu yüzden sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinde güvenilirlik kavramının geçerliliği düşüktür. Katılımcılarının aynı soruya farklı zamanlarda verecekleri yanıtlar değişebileceği gibi aynı kelimeleri kullanan farklı katılımcıların kastettikleri anlam değişebilmektedir. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri için önemli olan kavramlar tutarlılık, evetlenebilirlik, inandırıcılık, aktarılabilirlik, teyit edilebilirliktir. Seçilen yönteme uygun olarak araştırmayı ve süreci yönetmek, araştırma sonuçlarının çizilen çerçeveye paralel ilerlemesi, görüşmelerin gerçekleştiğinin onaylanması, çalışmanın başka araştırmacılar tarafından evetlenebilir olması, araştırmacı ile okuyucunun zihninde benzer kavram setlerinin canlanması gibi değerler güvenilirlik yerine ifade edilen kavramlardır (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 166-171).

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri ile veri toplandığı halde nicel araştırma yöntemleriyle desteklenememiştir. Bu durumun temel sebebi örneklem grubunda ulaşılabilen kişi sayısının konunun hassasiyeti ve kişilerin olası çekincelerinden dolayı sınırlı kalmasıdır. Tüm katılımcılar ile EK 1’de yer alan Aydınlatılmış Onam Formu paylaşılmış olup araştırmanın bilimsel nitelikli bir tez çalışması kapsamında yürütüldüğü bilgisi ile yardım sağlayan kurumlar ya da partilerle ilişki içinde bulunulmadığı, kimliklerinin saklı kalacağı güvencesi verilmiş olmasına rağmen kimi katılımcılar bu gibi

alışmalara karşı çekimser olduğunu ve yardımlarının kesilmesinden endişe duyduklarını iletmiştir. Katılımcıların gerçeği açıklamak yönünde teşvik edilmesi çabalarına karşın benzer korkularla olumsuz yorumlarını açıklamakta çekimser kalınması olasıdır.

Çalışmada yalnızca nitel yöntemin izlenmesi nedeniyle örneklem grubunun sınırlı kalması ve konunu hassasiyeti çalışmanın kısıtlılıklarını oluşturmaktadır.

SONUÇ

Yoksulluk, tek bir tanımla açıklanamayan, farklı disiplinlerin ortak çalışma alanını oluşturan çok katmanlı bir yapıdır. Yoksulluk çalışmalarında en önemli husus yoksulun kim olduğu, ne kadar yoksul olduğu ve toplumun ne kadarının bu durumla mücadele ettiğinin tespitidir. Kimin yoksul olduğunu anlamaya yönelik olarak yoksulluk çizgisi, toplumun ne kadarının hangi derinlikte yoksul olduğunu anlamak için de yoksulluk endeksleri geliştirilmiştir. Nihai çaba yoksulluğu yok etmek üzere kalıcı çözümler bulabilmek ve kalıcı istihdam olanakları yaratabilmek olsa da, bu aşamaya gelene kadar da hayatlarını insan onuruna yakışır biçimde geçirmelerine yardımcı olacak desteklere ihtiyaç vardır. Kişilerin çalışma ağlarına katılımına olanak sağlayacak kişisel beceriler ve donanımlar geliştirmelerini sağlayacak sosyal politika uygulamaları, yoksulluğun hissedilirliğini azaltma gayretinde olan sosyal yardımlar ile desteklenmelidir.

Sosyal yardımlar aynı veya nakdi biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi, eski dönemlerde aynı yardımlarda bulunur ve koli içeriği sunarken 2021 yılı itibarıyla Başkent Kart'a nakit para transferi yöntemine geçmiştir. Bu çalışmada yardımların sunulma biçiminin insanların memnuniyetlerine etkisi olup olmadığı sorusuna yanıt aranmış, kart yardımlarının sunduğu olası memnuniyet kalemleri olarak belirlenen seçim imkanı ve anonim dağıtımın memnuniyeti artırdığı ve Başkent Kart yardımlarının kolilere göre daha tercih edilir olacağı varsayımından yola çıkılmıştır. Hipotezleri sınamak için seçilen nitel veri araştırma yönteminde Ankara Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak seçilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlar Sosyal Yardımlara Yönelik Görüşler, Başkent Kart'a Yönelik Görüşler ve Koli Yardımlarına Yönelik Görüşler olmak üzere üç temada incelenmiş, olumlu ve olumsuz görüşlere yer verilmiştir. Sosyal yardımlara

yönelik olumlu görüşler aile bütçesine verdiği desteğin yadsınamayacağı iken, olumsuz görüşler yardım alan kişilerin belirlenmesinde adaletsizlik hissiyatıyla ifade edilmiştir. Başkent Kart uygulamasında ise bir tür nakit transfer olması dolayısıyla kişilerin tüketeceği ürünlerde çeşitlilik ve serbest seçim imkanına sahip olması, yardım alan kişilerin kimliklerini gizli tutması ve ulaştırma/lojistik konularında kolaylıklar sağlaması yönünden olumlu değerlendirilmiş, yardım miktarının yetersizliği eleştirilmiştir Koli yardımları ve kartla nakit para transferi birbirinin zıttı kategorileri içerisinde barındırmakta olup koli yardımlarına yönelik olumlu görüşler yardımların yeterliliği şeklinde alt kategoriye ayrılırken olumsuz eleştiriler koli yardımlarında çeşitlilik ve serbest seçim imkanının bulunmaması, ürünlerin kalitelerinin yetersizliği konularında görüşler ortaya çıkarmıştır.

Koli yardımlarının içeriğinden memnun olsun ya da olmasın, ürünleri kalitesiz bulsun ya da severek tüketsin, kart yardımının koliye göre dezavantajlı olduğunu düşünsün ya da daha verimli görsün tüm insanların ortaklaştığı tek düşünce vardır: *Yardımlar iyi ki var.*

Saha çalışmasında görülmüştür ki, COVID-19 pandemisi döneminde maruz kalınan işsizlik sorunu, hayat pahalılığı ve enflasyon neticesinde nakit yardımların tercih edilirliliği yardım kolilerine göre düşük kalmıştır. Sosyal yardımların bir olgu olarak aile bütçesine sunduğu katkı bir avantaj iken ihtiyacı olmadığı halde yardım alan kişilerin varlığına duyulan endişe tespit edilmiştir. Kart yardımları çeşitlilik ve serbest seçim imkanı sunduğu, kimliklerini saklı tuttuğu ve rencide olmanın önüne geçtiği, ulaştırma ve lojistik konusundaki avantajları ile ısınma yardımları sayesinde memnuniyet yaratırken yardımların miktarı ve yetersizliği memnun olunmayan husus olarak yansımıştır. Koli yardımları ise bir sonraki yardım dönemine yetecek kadar çok ürün barındırması yönünden avantajlı bulunmakta; fakat kimi ürünlerin kalitesinin düşük olması, piyasada

tekelci bir avantaja yol açması ve kişileri incitici bir yaklaşımla reklam yapılır hissiyatı yaratmasından dolayı eleştirilmiştir.

Yardımların sunulma biçiminin memnuiyeti etkileyen bir unsur olabileceği gözlenmiş olmasına rağmen rol oynayan asıl etkenin yardımların miktarı, bir sonraki yardım dönemine kadar yeterek aile bütçesinden ekstra harcama yapmamayı sağlaması olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin söylemleri neticesinde yardımlarının kesileceğine dair duydukları korku gözlenmiş ve söylemlerinde otokontrol yaratmış olabileceği ihtimali göz önünde tutulmuştur.

Katılımcıların ortak görüşleri yardımlar koli yöntemiyle sunulduğu takdirde ürünlerin kalitesinin gözetilmesi, çok fazla ve kalitesi düşük ürün yerine az miktarlarda ve tüketim tercihlerine uygun kalitede malzeme tedarik edilmesi, Başkent Kart ile sunulan nakit yardımlarının miktarı ya da sıklığının artırılması yönündedir.

Sonuç olarak, sosyal yardımların ihtiyaçlarını karşılamak için mali anlamda büyük güçlükler yaşayan insanlar için önemi sözlerinden her daim anlaşılabilirdiği gibi kırılganlıklarının azalmasına etkisi de göz ardı edilemez. Yaşamlarını sürdürürken türlü zorluklar yaşayan ve onları aşabilmek için pek çok çareye başvuran insanlar duygusallıklarının yanında her adımlarını fayda/maliyet analiziyle atmak durumunda kaldıkları için sosyal yardımların her ne kadar kart ile sunulmasından memnuniyet duysalar da teknik anlamda pek çok faydası olduğuna inandıkları bu yönetime doğrudan sempati duymadıklarını, kendileri için önemli olan hususun geçinebilmek olduğunu konuşmalarının detaylarında her daim vurgulamışlardır. Yardımların rencide etmeden, kendi gerçek tüketim alışkanlıklarına sayılı bir biçimde sunulmasını olanaklı kılan Başkent Kart, günümüz ekonomik koşulları kendileri için çok zorlayıcı olmasa büyük memnuniyet yaratacak iken günün sonunda en yüksek kalitede ürünlerle olmasa da kazanı kaynatma ihtiyacı koli yardımlarına duyulan özlemi gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri. **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, 1-32.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB). (2019a). Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Hizmet Bilgileri. Erişim Adresi: <https://www.ankara.bel.tr/dokumanlar/saydamlik-ve-hesapverilebilirlik/sosyal-yardim-ve-hizmet-raporlari/2019-yili-raporu> (27.03.2022).

Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB). (2019b). *Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyet Bilgileri*. Erişim Adresi: <https://www.ankara.bel.tr/dokumanlar/2019-yili-raporu> (27.03.2022).

Ark-Yıldırım, C., & Smyrl, M. (2021). Social Cash Transfer In Turkey: Toward Market Citizenship (P. 149). **Springer Nature**.

Aslan, Ş. (2019). 1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent. İstanbul: **İletişim Yayınları**.

Baloğlu, F. (2005). Kentsel Yoksulluk: İstanbul'dan Küçük Bir Kesit. *İstanbul Journal Of Sociological Studies*, (31), 231-249.

Böke, K. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.(4. Baskı). **Alfa Yayınları**.

Buğra, A. (2016). Kapitalizm, Yoksulluk Ve Türkiye'de Sosyal Politika. **İletişim Yayınları**.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2007). Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru. **İletişim Yayınları**.

Coşkun, M. N. (2012). Türkiye’de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar Ve Yoksulluğun Profili. **Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları**

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). The Sage Handbook Of Qualitative Research. **Sage**.

Destek Ekonomisi Başkentin Tamamına Yayılacak. (ABB. (Tarih Yok). Başkent Kart Hakkında. Erişim Adresi: https://Baskentkart.Com.Tr/Images/Baskentkart_Hakkinda.Pdf

Duran, H. E. (2015). Türkiye’de Yoksulluğa Bölgesel Bir Bakış. **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 30(2), 87-103.

Dursun, İ. (2009). Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif Ve Pozitif Özgürlükler. **Akademik İncelemeler Dergisi**, 4(1), 1-19.

Ersöz, H. Y. (2003). Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı Ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 53(2), 119-144.

Gelan, A. (2006). Cash Or Food Aid? A General Equilibrium Analysis For Ethiopia. **Development Policy Review**, 24(5), 601-624.

Geray, C. (1999). İşlendirme Açısından Kırsal Gelişme Yöneltilerimiz. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 54(2).

Gentilini, U. (2016). Revisiting The “Cash Versus Food” Debate: New Evidence For An Old Puzzle?. **The World Bank Research Observer**, 31(1), 135-167.

Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı. (2014). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. Erişim Adresi: [https://Kkp.Tarim.Gov.Tr/UKKS%20\(2014-2020\).Pdf](https://Kkp.Tarim.Gov.Tr/UKKS%20(2014-2020).Pdf) (10.05.2022).

Giritli, İ. (2001). Anayasa Değişikliklerinin Temel Hak Ve Özgürlüklere Yansıması. **Anayasa Yargısı**, S, 19, 88-103.

Güler Aydın, D., Öztürk, S., Yeni, O., Attar, M. A., & Çakmak, İ. (2020). Ankara'da Kent Yoksulluğu. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜSPAM)**

Hagenaars, A. J., & Van Praag, B. M. (1985). A Synthesis Of Poverty Line Definitions. **Review Of Income And Wealth**, 31(2), 139-154.

Harvey, D. (2019). Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, **Metis Yayınları**.

Hennink, M., & Kaiser, B. N. (2021). Sample Sizes For Saturation İn Qualitative Research: A Systematic Review Of Empirical Tests. **Social Science & Medicine**, 114523.

Işık, O., Ve Pınarcıoğlu, M. M. (2018). Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği. **İletişim Yayınları**.

İncedal, S. (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları. (Aile Ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı).

İnceler, D. (2019). Kentsel Yoksulluk: Sivas İli Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://Acikerisim.Cumhuriyet.Edu.Tr/Xmlui/> (04.05.2022).

Kabaş, T. (2009). Enflasyon Ve İşsizliğin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Türkiye Düzey-1 Bölgeleri Örneği (Doktora Tezi). **Çukurova Üniversitesi**

Kartal, N., & Demirhan, Y. (2014). Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri Ve Çözüm Önerileri Üzerine. **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, 15(2), 135-154.

Kılıç, R., & Çetinkaya, Ş. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri Ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34).

Kuddus, M. A., Tynan, E., & McBryde, E. (2020). Urbanization: A Problem For The Rich And The Poor?. **Public Health Reviews**, 41(1), 1-4.

Lok-Dessallien, R. (1999). Review Of Poverty Concepts And Indicators. **UNDP Publications**.

Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. **Oxford University Press**.

Mecek, M., Parlak, B., & Atasoy, E. (2018). Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar Ve Etkin Belediyecilik Uygulamaları. **Nobel Akademik Yayıncılık**.

Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. **Çalışma Ve Toplum**, 1(28), 179-200.

Oxfam, G. B. (2005). Transitional Settlement: Displaced Populations. **Oxfam**.

Önder, H., & Şenses, F. (2006). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksulluk Düşüncesi. **İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar**, 199, 221.

Özdemir, A., Kourtiti, K., & Nijkamp, P. (2019). Social Policy In Smart Cities: The Forgotten Dimension. In *Smart Cities In The Post-Algorithmic Era*. **Edward Elgar Publishing**.

Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları Ve Temel Sorunlar. **Akademik İncelemeler Dergisi**, 5(1), 4-22.

Ravallion, M., Chen, S., & Sangraula, P. (2007). New Evidence On The Urbanization Of Global Poverty. **Population And Development Review**, 33(4), 667-701.

Saçlı, A. (2019). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, 2, 1-24

Sarısoy, İ., & Koç, S. (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. **Maliye Dergisi**, 158(1), 326-348.

Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2013). Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri. **Anı Yayıncılık**.

Spicker, P. (2007a). Definitions Of Poverty: Twelve Clusters Of Meaning. **Poverty: An International Glossary**, 1(84277-84824), 229.

Spicker, P. (2007b). The Idea Of Poverty. **Policy Press**.

Su, K., Li, J., & Fu, H. (2011). Smart City And The Applications. 2011 International Conference On Electronics, **Communications And Control** (ICECC) (Pp. 1028-1031). IEEE.

Sunal, O. (2011). Sosyal politika: Sosyal adalet açısından kuramsal bir değerlendirme. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 66(03), 283-305.

Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları. **TEPAV Politika Notu**, 2, 22.

T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). Asgari Ücret. Erişim Adresi: <https://www.csgb.gov.tr/asgari-ucret/asgari-ucret-2022/> (17.05.2022).

T.C. İçişleri Bakanlığı. (T.Y.). Valilikler. Erişim Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/valilikler> (04.05.2022).

Taş, R. (Ed.). (2012). Ankara'nın Kentsel Yoksulluk Haritası. **Turgut Özal Üniversitesi Yayınları**.

Taşçı, F. (2010). Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım. **Nobel Yayın Dağıtım**.

Tekindal, M. (2018). Türkiye’de Sosyal Yardımların Yapısal İşlevsel Yaklaşımına Göre Analizi. **Toplum Ve Sosyal Hizmet**, 29(2), 335-362.

Thurow, L. C. (1974). Cash Versus In-Kind Transfers. **The American Economic Review**, 64(2), 190-195.

Thurow, L. C. (1976). Government Expenditures: Cash Or In-Kind Aid?. **Philosophy & Public Affairs**, 361-381.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (T.Y.). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (02.04.2022).

Yıldırım, C. A. (2018). Cash Assistance by Smart Card: From Multiple Functions To Multiple Legitimacies Of A Municipal Social Policy Instrument, **Turkish Studies**, 19:4, 593-611, DOI: 10.1080/14683849.2018.1454836

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi. **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 23(2), 145-158.

Yüceol, H. M. (2014). Sosyal Politikanın İstihdam Boyutunda İşsizlik Sigortası Uygulamasının Önemi. **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, 3(5), 73-90.

Anlaşma, Yönetmelik ve Kanunlar

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)

On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012)

Uluslararası Rapor ve Belgeler

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu. (2019). The Local Pact: A New Approach For Tackling Urban Poverty. Erişim Adresi: https://Urbact.Eu/Sites/Default/Files/Urbact_Capitalisation_Local_Pact_2020.Pdf (17.04.2022).

Haughton, J., & Khandker, S. R. (2009). Handbook On Poverty+ Inequality. **World Bank Publications.**

ILO & OECD. (2020). The Impact Of The COVID-19 Pandemic On Jobs And Incomes In G20 Economies. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_756331.pdf (17.05.2022).

ILO. (2019). The Working Poor Or How A Job Is No Guarantee Of Decent Living Conditions. Erişim Adresi: https://İlo.Org/Wcmsp5/Groups/Public/---Dgreports/---Stat/Documents/Publication/Wcms_696387.Pdf (18.04.2022).

UNDP. (2020). Leaving Poverty Behind. Erişim Adresi: <https://Www.Undp.Org/Sites/G/Files/Zskgke326/Files/Publications/UNDP-RBAP-Guidance-Note-Multidimensional-Poverty-Measures-2020.Pdf> (14.04.2022).

World Bank. (2022). Fact Sheet: An Adjustment to Global Poverty Lines. Erişim Adresi: <https://Www.Worldbank.Org/En/News/Factsheet/2022/05/02/Fact-Sheet-An-Adjustment-To-Global-Poverty-Lines#:~:Text=As%20differences%20in%20price%20levels,Will%20be%20updated%20to%20%242.15> (14.04.2022).

World Bank. (2020a). Population. Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (16.05.2022).

World Bank. (2020b). Urban Population. Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL> (16.04.2022).

World Bank. (2020c). Rural Population. Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL> (16.04.2022).

World Bank. (2020d). Urban Population Growth (Annual %). Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.GROW> (16.04.2022).

World Bank. (2020e). Rural Population Growth (Annual %). Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZG>. (16.04.2022).

World Bank. (2020f). Urban Population (% Of Total Population). Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS> (16.04.2022).

Tüik Kaynakları

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500#:~:Text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%Bcfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi%20\(ADNKS\)%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na%20g%C3%B6re%2C%20%C3%Bclkemizde,%2C3'%C3%Bcn%C3%BC%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu.&Text=Y%C4%B1l%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202020,Y%C4%B1l%C4%B1nda%20binde%2012%2C7%20oldu](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500#:~:Text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%Bcfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi%20(ADNKS)%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na%20g%C3%B6re%2C%20%C3%Bclkemizde,%2C3'%C3%Bcn%C3%BC%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu.&Text=Y%C4%B1l%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202020,Y%C4%B1l%C4%B1nda%20binde%2012%2C7%20oldu) (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2011). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2011). Erişim Adresi: [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736#:~:Text=31%20Aral%C4%B1k%202011%20tarihi%20itibar%C4%B1yla%20T%C3%Bcrkiye%20n%C3%Bcfusu%2074.724.269%20ki%C5%9Fidir,315%20ki%C5%9Fi\)%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturmaktad%C4%B1r](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736#:~:Text=31%20Aral%C4%B1k%202011%20tarihi%20itibar%C4%B1yla%20T%C3%Bcrkiye%20n%C3%Bcfusu%2074.724.269%20ki%C5%9Fidir,315%20ki%C5%9Fi)%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturmaktad%C4%B1r) (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2012-13425#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,671%20216%20ki%C5%9Fi\)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2012-13425#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,671%20216%20ki%C5%9Fi)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti) (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2013-15974#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,194%20504%20ki%C5%9Fi\)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202012,13%2c7'ye%20y%C3%Bckseldi](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2013-15974#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,194%20504%20ki%C5%9Fi)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202012,13%2c7'ye%20y%C3%Bckseldi) (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2016). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2016-24638#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,8'ini%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2017-27587#:~:Text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&Text=40%20milyon%20535%20bin%20135,8'ini%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu.&Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202016,Y%C4%B1ll%C4%B1nda%20E2%80%B012%2C4%20oldu> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2018-30709#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,8'ini%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu> (21.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020a). Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404> (21.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020b). Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020c). Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210#:~:Text=%C4%B0l%20ve%20il%C3%A7e%20merkezlerinde%20ya%C5%9Fayanlar%C4%B1n,Den%20%257'ye%20d%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021b). İstatistiklerle Aile. Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Aile-2021-45632#:~:Text=ADNKS%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na%20g%C3%B6re%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20T%C3%Bcrkiye'de%20toplam%2022%20milyon,4%20bin%20451%20oldu%C4%9Fu%20g%C3%B6r%C3%Bcl%C3%BC> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2014-18616> (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2015). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2015-21507#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,Bin%20862%20ki%C5%9Fi\)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202014,Y%C4%B1ll%C4%B1nda%20%E2%80%B013%2C4%20oldu](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2015-21507#:~:Text=T%C3%Bcrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%Bcfus,Bin%20862%20ki%C5%9Fi)%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20n%C3%Bcfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202014,Y%C4%B1ll%C4%B1nda%20%E2%80%B013%2C4%20oldu) (20.03.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2019). Erişim Adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705#:~:Text=T%C3%Bcrkiye%20n%C3%Bcfusu%2083%20milyon%20154,433%20bin%20861%20ki%C5%9Fi%20oldu> (20.03.2022).

İnternet Kaynakları

Akıllı Şehir. (2022). Ankara. Erişim Adresi: <https://www.akillisehir.com/idet/11/680/ankara>. (11.05.2022).

Altaylı, F. (Moderatör). (2021). Mansur Yavaş Habertürk TV'de. Teke TEK. Bölüm: 1 Nisan 2021.

ÖZET

Yoksulluk kavramı insanların hayatını etkilemeye uzun yıllardır devam eden sorun alanlarından biridir. Önceleri kırsal bir problem olan yoksulluk nüfusun kentlerde artmasıyla kentsel alanda yoğunlaşmaya başlamış nedenleri, sonuçları, mücadele yöntemleri, tanımlanması gibi konularda etraflıca incelenme gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmek için sosyal politikalar geliştiren sosyal devlet, yoksullara yönelik olarak da sosyal yardım politikaları üretmektedir. Çeşitli biçimlerde sunulan ve temel olarak ayni ya da nakdi yöntemler ile ulaştırılan bu yardımlar kentsel alanda yoksulluk savaşı veren gruplar için önem taşımaktadır. Bu politikaların amacına ulaşabilmesi için toplumda yoksul olarak adlandırılan kişilerin hangi kriterlere göre belirlendiğinin, hangi yardım yönteminin ihtiyaçlarına cevap vereceğinin titizlikle analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışma kapsamında yoksulluğun hissedilirliğini azaltmaya katkı sunan yardımların sunulma yöntemine yönelik memnuniyet yardım alan kişilerin yorumları ile değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Sosyal Politika, Sosyal Yardım, Kent Yoksulluğu

ABSTRACT

The concept of poverty is a major problem which affects quality of life for many years. Although it was formerly a rural problem, started to concentrate in the cities with the increase of the population in urban areas and it revealed the need to examine in detail on issues such as its causes, results, methods of struggle, and definition. The welfare state, which develops social policies to improve the living conditions of disadvantaged groups, produces social assistance. These aids can be offered in various forms such as by in-kind or cash methods, are important for groups fighting urban poverty. In order to reach its goals, the important point is to analyze poverty, determine the criteria to specify people who should be called poor in the society and the proper method for their needs. Within the scope of this study, the main aim is to measure the satisfaction in scope of the method of providing aid which contributes to reduce the vulnerability of poverty with the comments of the people who receives.

Anahtar Kelimeler: Local Governments, Social Policy, Social Aid, Urban Poverty

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzin Belgesi

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 07/03/2022
Toplantı Sayısı : 7
Karar Sayısı : 83

83-Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Didem Özay**'ın "Kent Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Yardımlara Yönelik Memnuniyet Ölçümü" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Didem Özay**'ın "Kent Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Yardımlara Yönelik Memnuniyet Ölçümü" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırmanın adı: Kent Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Yardımlara Yönelik Kullanıcı Memnuniyet Ölçümü

Sayın gönüllü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Bilimleri Yüksek Lisans Programı kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Bu araştırmanın amacı, belediyenin sosyal yardım hizmetlerinden faydalanan kişilerin edindiği hizmetten memnuniyet seviyesini belirlemektir. Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 15 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Arş. Gör. Didem ÖZAY

**KENT YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARA
YÖNELİK KULLANICI MEMNUNİYET ÖLÇÜMÜ**

YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI

Ad Soyad :

Cinsiyet :

Mahalle :

Yaş :

Gelir Seviyesi :

Elde Edilen Yardımın Türü ☐ Koli Yardımı ☐ Sosyal Yardım Kartı (Başkent Kart)

Yardım Alınan Yer : ☐ Ankara Büyükşehir Belediyesi ☐ İlçe Belediyesi(... ..)

1. Yaşadığınız yerdeki belediyenin, sosyal yardım kartı (Başkent Kart) uygulamasını nasıl buluyorsunuz?
2. Sizce sosyal yardım kartı (Başkent Kart) uygulaması sorunsuz çalışıyor mu?
3. Bu uygulamanın belediye tarafından iyi bir şekilde yerine getirildiğine inanıyor musunuz?
4. Sosyal yardım kartı (Başkent Kart) uygulaması beklentilerinizi karşılıyor mu?
5. Yaşadığınız yerdeki belediyenin sosyal yardım sağlama yönteminden memnun musunuz?
6. Yaşadığınız yerdeki belediyenin sağladığı sosyal hizmetler sayesinde desteğe ihtiyacı olan ailelerin ihtiyaçlarının karşılandığını düşünüyor musunuz?
7. Yaşadığınız yerde sağlanan sosyal yardım kartı uygulaması sizin ve ailenizin ihtiyaçlarını iyi bir şekilde karşılıyor mu?
8. Yaşadığınız yerdeki sosyal yardım hizmetlerini geçmişteki yardım sağlama yöntemi olan koli yardımı ile kıyaslayabilir misiniz? (giderek iyileşti mi yoksa daha kötüye mi gitti?)
9. Yaşadığınız yerde sağlanan sosyal yardım kartı uygulamasının iyileştirilmesi için birilerine şikâyetle bulunmak istiyor musunuz? Ne söylemek isterdiniz?
10. Yaşadığınız yerdeki belediye tarafından sağlanan sosyal yardım kartı uygulamasının kalitesini nasıl buluyorsunuz?

11. Yaşadığınız yerde belediyenin sosyal yardım kartı uygulamasından beklentileriniz nelerdir?
12. Sosyal yardım kartı uygulaması olanakları daha iyi olan bir yere taşınmak ister miydiniz?

EK 4: Katılımcı Listesi

KATILIMCI			YAŞADIĞI	Hanedeki Kişi
KODU	YAŞ	GELİR	İLÇE	Sayısı
Mamak-1K	47	2600	Mamak	4
Mamak-2E	50	4253	Mamak	1
Mamak-3E	41	0	Mamak	1
Mamak-4E	35	4253	Mamak	4
Eryaman-1E	57	3600	Eryaman	4
Eryaman-2E	50	4253	Eryaman	4
Eryaman-3K	47	4253	Eryaman	10
Keçiören-1K	23	8506	Keçiören	4
Keçiören-2K	54	12759	Keçiören	8
Keçiören-3K	45	4253	Keçiören	3
Keçiören-4K	53	2500	Keçiören	4
Keçiören-5K	48	0	Keçiören	2
Keçiören-6E	42	4253	Keçiören	3
Sincan-1E	41	0	Sincan	4
Sincan-2E	52	4253	Sincan	5
Altındağ-1K	57	4253	Altındağ	2
Altındağ-2K	62	700	Altındağ	1
Altındağ-3K	28	0	Altındağ	5